

Een plekje voor iedereen

Naam: Nikkie van Groenendaal
Studentnummer: 2042491

Master Special Educational Needs Fontys Opleidingscentrum
Speciale Onderwijszorg
Leerroute: Intern Begeleider

Begeleid door: Tineke van Alphen

Mei 2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	blz. 5
Inleiding	blz. 8
Hoofdstuk 1 aanleiding en probleemstelling	blz. 11
1.1 Aanleiding	blz. 11
1.2 Huidige situatie en gewenste situatie	blz. 12
1.3 Doelstelling in	blz. 13
1.4 Doelstelling van	blz. 13
1.5 Onderzoeksvraag	blz. 14
1.6 Deelvragen	blz. 14
1.7 Onderzoeksonderwerp	blz. 14
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	blz. 15
2.1 Definitie passend onderwijs en inclusief onderwijs	blz. 15
2.2 Het verschil tussen passend onderwijs en inclusief onderwijs	blz. 16
2.3 De Salamanca verklaring en het VN-Verdrag voor De Rechten van mensen met een beperking	blz. 17
2.4 Inclusief onderwijs: de tegen argumenten	blz. 20
2.5 Inclusief onderwijs en de leerkracht	blz. 22
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	blz. 25
3.1 Onderzoeksvraag en deelvragen	blz. 25
3.2 Onderzoeksmethode	blz. 25
3.3 Index voor inclusie	blz. 26
3.4 De vragenlijst	blz. 26
3.5 Data verzameling en data-analyse	blz. 26
3.6 De onderzoeksgroep	blz. 28
3.7 Betrouwbaarheid en validiteit	blz. 28
3.8 Triangulatie	blz. 28
3.9 Ethiek	blz. 29

Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten	blz. 31
4.1 Data index voor inclusie totalen	blz. 31
4.2 Data index voor inclusie groep 1-2	blz. 31
4.3 Data index voor inclusie groep 3-8	blz. 32
4.4 Data schoolprofielen	blz. 36
4.5 Kwalitatieve toevoeging	blz. 37
 Hoofdstuk 5 Data-analyse	 blz. 39
5.1 Analyse data index voor conclusie totalen	blz. 39
5.1.1. Dimensie A index voor inclusie	blz. 39
5.1.2. Dimensie B index voor inclusie	blz. 39
5.1.3. Dimensie C index voor inclusie	blz. 40
5.2 Data analyse groep 1-2	blz. 41
5.3 Data analyse groep 3-8	blz. 41
5.4 Data analyse schoolprofielen	blz. 43
5.5 Analyse kwalitatieve toevoeging	blz. 44
 Hoofdstuk 6 Antwoorden op de onderzoeksvraag en conclusies	 blz. 45
6.1 Antwoorden op deelvragen	blz. 45
6.1.1 Antwoord op: Wat is passend onderwijs en wat is inclusief onderwijs?	blz. 45
6.1.2. Antwoord op: Wat vindt het team van inclusief onderwijs?	blz. 45
6.1.3 Antwoord op: Wat doen we al rondom inclusief onderwijs?	blz. 45
6.1.4 Antwoord op: Wat zijn de volgende stappen om inclusief onderwijs in te voeren?	blz. 48
6.2 Antwoord op de onderzoeksvraag	blz. 50
6.3 Conclusies	blz. 51
 Hoofdstuk 7 Evaluatie	 blz. 52
7.1 Reflectie op onderzoeksresultaten	blz. 52
7.2 Evaluatie van het onderzoek	blz. 54
7.3 Aanbevelingen vervolgonderzoekers	blz. 55

Literatuurlijst	blz. 57
Bijlage I De salamanca verklaring	blz. 59
Bijlage II Voor- en nadelen inclusief onderwijs	blz. 61
Bijlage III Schoolprofielen en speciale onderwijszorg	blz. 63
Bijlage IV Lege vragenlijst 'index voor inclusie'	blz. 68
Bijlage V Ingevulde index voor inclusie per leerkracht	blz. 71

Samenvatting

Het thema van dit onderzoek is inclusief onderwijs. Ik heb dit thema gekozen omdat het dicht bij mijn eigen overtuigingen staat en omdat ik denk dat het met de invoering van passend onderwijs een goed onderwerp is om over na te denken. Meer hierover in hoofdstuk 1.

Het onderzoek wordt gedaan op de school waar ik werk. Dit is een echte wijk-school. Het staat in een wijk waar veel verschillende mensen wonen. De mensen verschillen in geloof, etnische afkomst, cultuur, sociale status en economische status. Een school waar al jaren met verschillen tussen leerlingen wordt gewerkt. De invoering van de 1-zorgroute is dit schooljaar van start gegaan en staat momenteel nog in de kinderschoenen.

Het doel van mijn onderzoek is om te onderzoeken wat mijn school nodig heeft om inclusief onderwijs mogelijk te maken. Ik hoop hiermee te bereiken dat ik een beeld krijg van de mening van mijn collega's over inclusief onderwijs. Voor mijn eigen ontwikkeling is het doel van dit onderzoek om meer kennis te krijgen over het uitvoeren van een onderzoek en om meer kennis te krijgen over inclusief onderwijs en passend onderwijs.

Het doel in het onderzoek is om te kijken of het mogelijk is om inclusief onderwijs bij ons op school in te voeren. Ik wil weten of het mogelijk is voor onze school om een inclusieve school te worden.

Dat leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Wat heeft mijn school, de leerkrachten, nodig om inclusief onderwijs mogelijk te maken?

Om deze vraag te beantwoorden heb ik de volgende deelvragen opgesteld die mij zullen leiden naar het antwoord op de onderzoeksvraag:

- Wat is passend onderwijs en wat is inclusief onderwijs?
- Wat vindt het team van inclusief onderwijs?
- Wat doen we al rondom inclusief onderwijs?
- Wat zijn de volgende stappen om inclusief onderwijs in te voeren?

In hoofdstuk 2 theoretische onderbouwing beschrijf ik de definitie van inclusief onderwijs en passend onderwijs en het verschil tussen passend onderwijs en inclusief onderwijs. Dat is volgens mij dat bij passend onderwijs kinderen

binnen een samenwerkingsverband geplaatst dienen te worden. Dit kan zijn op een reguliere basisschool of op speciale basisschool. Het kan ook betekenen dat kinderen met speciale behoeften binnen het regulier onderwijs in homogene groepen worden geplaatst. Met andere woorden kinderen met speciale behoeften zitten bij kinderen met speciale behoeften. Bij inclusief onderwijs worden zo goed als alle leerlingen binnen het reguliere onderwijs geplaatst in heterogene groepen. Dat wil zeggen dat kinderen met speciale behoeften bij kinderen zitten zonder speciale behoeften. Bij inclusief onderwijs is de reguliere basisschool verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het kind. In hoofdstuk 2 vertel ik ook iets over de geschiedenis van passend onderwijs en inclusief onderwijs en wat argumenten tegen inclusief onderwijs kunnen zijn. Deze tegenargumenten ontkracht ik door er andere theorieën tegenover te zetten. Als laatste in hoofdstuk 2 vertel ik iets over de rol van de leerkracht met betrekking tot inclusief onderwijs.

In hoofdstuk 3 vertel ik iets over de onderzoeksmethodologie. Bij het verzamelen van mijn data heb ik gebruik gemaakt van de 'index voor inclusie' van Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000). Deze vragenlijst heb ik mijn collega's laten invullen om zo een beeld te krijgen van wat zij vinden wat we al doen op onze school rondom inclusief onderwijs. Ik heb ook gebruik gemaakt van de schoolprofielen van Sardes IVO Profileren en indiceren (2010). Ik heb mijn collega's een keuze laten maken voor het profiel dat zij vinden dat in de huidige situatie het beste bij ons past en voor het profiel waarvan zij denken dat het in de nabije toekomst haalbaar voor ons is.

In hoofdstuk 4 presenteer ik mijn data en in hoofdstuk 5 geef ik een analyse van de data. Uit het onderzoek is gebleken dat mijn collega's veel terug zien van de inclusieve gedachten zowel in het creëren van een inclusieve cultuur, als in het schrijven van beleid, als in de praktijk. Bij de schoolprofielen geven de meeste aan dat zij denken dat het voor onze school haalbaar is een brede zorgschool te worden in de nabije toekomst. Er is ook een verschil te zien in antwoorden tussen de leerkrachten van groep 1-2 en de leerkrachten van groep 3-8. De onderwijsstijl is in groep 1-2 anders dan in groep 3-8 dus dit kan een mogelijke verklaring zijn.

In hoofdstuk 6 beschrijf ik mijn conclusies en het beantwoord ik mijn onderzoeksvraag. De belangrijkste conclusie is dat veel leerkrachten al veel

terug zien van inclusief onderwijs bij ons op school, maar dat zij onze school in de nabije toekomst geen inclusieve school zien worden. Ik denk dat we van een smalle zorgschool eerst naar een brede zorgschool kunnen gaan en als we zo ver zijn, dan nog eens kunnen kijken of we misschien toch een inclusieve school kunnen worden.

In hoofdstuk 7 reflecteer ik op de onderzoeksresultaten en evalueer ik het onderzoek. Ik geef uiteindelijk aanbevelingen voor vervolgonderzoekers.

Inleiding

Het meesterstuk dat u nu gaat lezen is geschreven door Nikkie van Groenendaal. Ik ben in 2008 afgestudeerd aan de Fontys Pabo te Tilburg. Na de Pabo heb ik de Master SEN Remedial Teacher gedaan aan de Fontys OSO. Na aanleiding van die opleiding is mijn interesse voor de zorg van leerlingen vergroot. Ik wilde mij verder bekwamen in de zorg die geleverd dient te worden op een school. Door de Master SEN Remedial Teacher te volgen heb ik me bekwaamd in de zorg voor leerlingen met speciale behoefte binnen de klas en buiten de klas. Tijdens deze opleiding heb ik kennis gemaakt met de diversiteit van leerlingen. Ik heb leerlingen begeleid en kwam hierdoor steeds meer in aanraking met de zorgstructuur van scholen. Na de opleiding tot Remedial Teacher wist ik weinig van de zorgstructuur en dit heeft wel mijn interesse. Ik heb er daarom voor gekozen om in 2010 te starten aan de eenjarige opleiding Intern Begeleider aan de Fontys OSO te Tilburg.

Op dit moment ben ik werkzaam als leerkracht van groep 3 op een basisschool in Tilburg. De school staat in een multiculturele wijk en de leerling populatie is een weerspiegeling van de populatie in de wijk. Op onze school zitten kinderen uit verschillende milieus, met verschillende achtergronden, culturen en geloven. Wij streven er naar om een school te zijn waar iedereen zich thuis voelt; kinderen, ouders en leerkrachten. Wij willen een school zijn waar niemand een ander uitlacht, beledigt, buiten sluit of discrimineert. Wij willen er voor zorgen dat we opgroeien in een sfeer waarin we plezierig en respectvol met elkaar omgaan.

Dit zie je terug in de dagelijkse praktijk door regels te handhaven, werken rondom thema's die bijdragen aan gelijkheid, extra aandacht te besteden aan leerlingen die moeite hebben met leren of daar juist erg goed in zijn en het leren aan de kinderen om respect op te brengen voor de waarden en normen van anderen groepen in de samenleving.

Tijdens de ontwikkeling van mijn meesterstuk heb ik de hele school tot mijn beschikking. De leerkrachten, mijn collega's, zullen meewerken aan het praktijk gedeelte van mijn onderzoek. Daarnaast mag ik ook gebruik maken

van de aanwezige middelen en gegevens die ik nodig heb om mijn onderzoek te kunnen afronden.

Voor mijn onderzoek heb ik gekozen voor het onderwerp inclusief onderwijs. Mijn interesse ligt bij dit onderwerp omdat ik er van overtuigd ben dat elk kind recht heeft op passend onderwijs in zijn eigen leefomgeving.

In mijn ideale situatie kan ieder kind in zijn eigen wijk naar school. Kinderen en ouders leren om elkaar te accepteren en met elkaar om te gaan. Ze leren dat iedereen verschillend is. In de huidige maatschappij wordt er te veel in hokjes gedacht. Er wordt te veel gekeken naar wat niet kan in plaats van naar wat wel kan. Ik denk dat door middel van inclusief onderwijs, wij, als onderwijzend personeel, kinderen en ouders kunnen leren om te gaan met de verschillen die er zijn. Wanneer dit op een goede manier gebeurt ben ik er van overtuigd dat niemand meer buitengesloten wordt. Het onderwijs is een voorbereiding op de maatschappij en momenteel worden kinderen die speciale behoeften hebben naar een school gestuurd waar allemaal kinderen met speciale behoeften zitten. Is dat dan een weerspiegeling van de maatschappij? We leren onze kinderen op deze manier niet om verschillen te accepteren, want kinderen die een speciale behoefte hebben sturen we weg naar een andere school. Is dat de boodschap die we onze kinderen willen meegeven? Als je afwijkt van de norm of het gemiddelde wordt je weggestuurd? Nee, dat is niet de boodschap die ik mee wil geven.

De meeste scholen streven naar acceptatie van elkaar ongeacht geloof of cultuur. Is dit dan niet net zo? Acceptatie van elkaar ondanks gebreken? En zijn het dan gebreken van het kind? Nee, de school is in gebrek, want die heeft niet de juiste middelen en kennis in huis om in de behoefte van het kind te voorzien.

Ik kies dus voor dit onderwerp, omdat ik denk dat er een verschuiving nodig is in de maatschappij. Weg met het in hokjes denken en plaatsen. Iedereen is welkom!

Ik vind dat dit nu nog veel te weinig gebeurt en dat komt omdat mensen niet weten hoe ze met elkaar om moeten gaan.

Ik hoop tijdens de ontwikkeling van dit meesterstuk meer mensen te inspireren om open te staan voor de acceptatie van verschillen. Zelf hoop ik meer te leren over inclusief onderwijs en passend onderwijs. Ik hoop ook te leren hoe ik inclusief onderwijs kan invoeren op school.

Ik wil concreet krijgen wat de visie is van de leerkrachten van mijn school op inclusief onderwijs. Als ik dit concreet heb wil ik een plan maken om inclusief onderwijs in te voeren op mijn basisschool.

Het onderzoek is relevant voor mijn ontwikkeling als intern begeleider, maar ook als mens. Het zal mij leren om te gaan met de verschillende meningen die het onderwijzend personeel heeft. Het zal mij leren omgaan met tegenslagen bij de ontwikkeling van nieuw beleid. Het leert mij om acceptatie van verschillen uit te dragen naar anderen. Ik wil de gedachtes van mijn collega's over inclusief onderwijs en passend onderwijs horen. Ik wil graag weten wat zij positief of negatief vinden aan deze vormen van onderwijs. Ik wil leren van hun mening over dit onderwerp en mijn mening waar nodig aanpassen. Tijdens het onderzoek leer ik om met een openparadigma naar mensen te luisteren.

Momenteel zijn wij bezig met de invoering van de 1-zorgroute. Passend onderwijs is dus erg actueel op onze school. Binnen het bestuur is 1-zorgroute ook erg actueel, want de meeste studiedagen gaan over dit onderwerp. Mijn onderzoek zou kunnen bijdragen aan de invoering van de 1-zorgroute op mijn school, maar ook bestuur breed zou er mee gewerkt kunnen worden.

Veel scholen zijn op dit moment bezig met de invoering van de 1-zorgroute. Mijn meesterstuk zal een nulmeting bevatten van mijn school. Zo hoop ik ook andere scholen te kunnen helpen en inspireren met het maken van hun nulmeting en het bedenken van vervolgstappen voor de invoering van inclusief onderwijs op hun school.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk schrijf ik wat mijn aanleiding voor dit hoofdstuk is. Ik beschrijf de huidige en gewenste situatie. Ik beschrijf mijn onderzoeksvraag en de deelvragen die ik wil beantwoorden in de loop naar het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag.

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor dit werkstuk komt vanuit mijn eigen interesse voor passend onderwijs en inclusief onderwijs. Passend onderwijs en inclusief onderwijs zijn actuele onderwerpen. Met de invoering van de 1-zorgroute heeft iedere school te maken met passend onderwijs. Inclusief onderwijs is ook erg actueel. Er wordt momenteel steeds vaker gediscussieerd of het wel goed is om leerlingen met speciale behoeften naar een andere school te sturen. In Nederland wordt er steeds meer gewerkt aan inclusie. Zo wordt er voor mensen met speciale behoeften gekeken naar de mogelijkheden om te werken in een setting waar zij in aanraking komen met mensen die geen speciale behoefte hebben.

De aanleiding voor mijn onderzoek komt vanuit mijn eigen overtuiging; iedereen dient naar school te kunnen gaan en te werken in de wijk waar zij opgroeien en wonen, ongeacht speciale behoeften die zij hebben.

Ik zie regelmatig hoe mensen reageren op mensen met het syndroom van down of een verminderde intelligentie. Ze reageren of het mindere mensen zijn. Dat raakt mij. Ze nemen niet de moeite om een ander te leren kennen. Wat zij niet kennen vinden ze eng of grappig. Ze houden ze voor de gek in plaats van een gesprek met ze aan te gaan om ze te leren kennen.

Ik ben er van overtuigd dat wij, als onderwijs in Nederland, de maatschappij, moeten leren omgaan met de verschillen die er zijn. Om die reden heb ik gekozen voor dit onderwerp. Ik wil graag onderzoeken welke visie mijn huidige werkomgeving over dit onderwerp heeft. Ik wil weten wat de leerkrachten op mijn basisschool van passend onderwijs vinden. Ik ben ook erg benieuwd wat zij van inclusief onderwijs vinden. Ik wil ook graag weten of

zij denken dat inclusief onderwijs haalbaar is voor onze school. Ik wil weten wat hun visie rondom dit onderwerp is en waarom zij de mening dragen die zij nu dragen.

1.2 Huidige situatie en gewenste situatie

Huidige situatie:

Wanneer een leerling beneden gemiddeld presteert wordt er op dit moment op mijn school hard gewerkt aan vooruitgang. Binnen de klas zit de leerling in de verlengde instructie. De leerkrachten geven de leerlingen extra uitleg van het onderwerp en de leerling maakt deels onder begeleiding van de leerkracht de opdrachten. Moeilijke onderwerpen worden in de klas herhaald en soms krijgen leerlingen extra oefenmateriaal om de stof er in te slijpen. Als de begeleiding binnen de klas niet werkt wordt er een aantal keer per week hulp geboden buiten de klas in de vorm van remedial teaching. Op mijn school is een remedial teacher aanwezig die leerlingen buiten de klas begeleidt. We hebben voor groep 7 en groep 8 ook het verlengd dagarrangement (VDA). Zij geven op dinsdag en donderdag ook een aantal kinderen extra begeleiding onder schooltijd. Van alle extra hulp die wordt geboden buiten de klas worden handelingsplannen geschreven.

Wanneer het probleem niet verholpen kan worden op school hebben wij als school goede contacten met externe instanties die wij met toestemming van de ouders, met het kind in contact brengen. Externe instanties zijn bijvoorbeeld logopedie, schrijfmotorische ondersteuning of schoolmaatschappelijk werk. Deze contacten verlopen altijd in overleg met de intern begeleider.

Kinderen die na extra hulp nog niet veel vooruit gaan die doubleren. Wanneer een kind dat doubleert een jaar later weer tegen dezelfde problemen aanloopt, wordt er bewijs verzameld voor een eventuele verwijzing naar het speciaal basisonderwijs.

In uitzonderlijke gevallen wordt er ook geaccepteerd dat kinderen niet het einde van de leerlijn zal behalen en mogen zij, wanneer zij twee keer in hun schoolloopbaan zijn gedoubleerd, voortijdig naar een vervolg opleiding.

Momenteel zij we bezig met de invoering van de 1-zorgroute. Dit schooljaar hebben we een aantal studiedagen over dit onderwerp. De eerste kennismaking met de 1-zorgroute hebben we op 18 januari 2011 gehad. Dit schooljaar, 2010-2011, is het eerste jaar dat er wordt begonnen met de invoering van de 1-zorgroute.

Handelingsplannen worden op dit moment allemaal geschreven door de remedial teacher en de intern begeleider. Leerkrachten deden dit voorheen nooit zelf. Sinds dit schooljaar schrijven de kleuterjuffen hun handelingsplannen wel zelf.

Gewenste situatie:

De gewenste situatie zou zijn een school waar iedereen met of zonder speciale behoeften geaccepteerd wordt en welkom is. Waar passend onderwijs wordt geboden aan alle leerlingen. Waar kinderen, ouders en leerkrachten respectvol met elkaar omgaan, ongeacht hun geloof, cultuur, achtergrond of speciale behoeften. Waar iedereen leert om te gaan met verschillen en deze verschillen ook accepteert. Waar iedereen wordt gewaardeerd om wie hij is. Waar van de specifieke vaardigheden die ieder persoon heeft wordt geleerd. Waar ieder kind zichzelf kan zijn. En vooral waar iedereen welkom is. In mijn gewenste situatie zou er niet alleen passend onderwijs zijn voor iedereen, maar zou er ook sprake zijn van inclusief onderwijs.

1.3 Doelstelling in

Is het mogelijk inclusief onderwijs op onze school in te voeren?

Ik ga onderzoeken wat de mening van de leerkrachten op mijn school is rondom inclusief onderwijs. Tevens ga ik onderzoeken of het mogelijk is dat wij een inclusieve school worden.

1.4 Doelstelling van

Wat hebben wij nodig om inclusief onderwijs op mijn school mogelijk te maken?

Ik hoop erachter te komen wat wij als school nodig hebben om inclusief onderwijs mogelijk te maken op onze school. Het mooiste zou zijn als na mijn onderzoek, de school, de vervolg stappen zou nemen om een inclusieve school te worden. Ik hoop in ieder geval een duidelijk beeld te krijgen van wat de leerkrachten waar ik mee samenwerk willen rondom passend onderwijs en inclusief onderwijs. Daarnaast wil ik voor mezelf graag meer kennis vergaren rondom de onderwerpen passend onderwijs en inclusief onderwijs.

1.5 Onderzoeksvraag

Wat heeft mijn school, de leerkrachten, nodig om inclusief onderwijs mogelijk te maken?

1.6 Deelvragen

- Wat is passend onderwijs en wat is inclusief onderwijs?
- Wat vindt het team van inclusief onderwijs?
- Wat doen we al rondom inclusief onderwijs?
- Wat zijn de volgende stappen om inclusief onderwijs in te voeren?

1.7 Het onderzoeksonderwerp

Over mijn onderzoeksonderwerp is al veel geschreven. Overal ter wereld is er aandacht voor mensen die op wat voor manier niet aan de “norm van de maatschappij” voldoen. Er zijn in meerdere talen boeken geschreven over dit onderwerp. Inclusief onderwijs heeft in vele landen voorstanders maar ook zeker tegenstanders. Door de verdragen die er zijn, zijn de landen die de verdragen hebben ondertekend verplicht om er voor te zorgen dat er binnen de maatschappij voor iedereen een plaatsje is. Dit gaat echter verder dan alleen het onderwijs. In vele landen wordt er naar gestreefd om voor iedereen een plaatsje in de maatschappij te vinden zowel op scholen als op de werkvloer. Er is dus al veel bekend over inclusie wereldwijd. In Nederland zijn er nog niet heel veel scholen die inclusief zijn. Wel wordt er gewerkt aan werkplekken in de maatschappij, waarbij mensen met speciale behoeften, werken bij mensen zonder speciale behoeften.

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk besteed ik aandacht aan de theoretische onderbouwing van mijn onderzoeksvraag. Ik hoop in dit hoofdstuk antwoord te krijgen op de deelvraag:

Wat is passend onderwijs en wat is inclusief onderwijs? Aan de hand van diverse bronnen hoop ik een compleet beeld te krijgen van passend onderwijs is en wat inclusief onderwijs is en ik hoop ook duidelijk te krijgen hoe dit tot stand is gekomen.

2.1 Definitie passend onderwijs en inclusief onderwijs

“Passend onderwijs betekent dat elk kind onderwijs krijgt dat het beste bij zijn of haar talenten en beperkingen past. Ook de kinderen met een stoornis, ernstige ziekte of handicap. Zij kunnen extra hulp krijgen op een reguliere school of op een school voor speciaal onderwijs.”

Definitie van passend onderwijs volgens het ministerie van onderwijs¹.

Kool, A. en Paalman, I. (2010) baseren in hun boek de definitie van passend onderwijs op de definitie van het ministerie van onderwijs. Zij beschrijven passend onderwijs als volgt: “Elk kind die vorm van onderwijs krijgt, die het beste bij zijn of haar talenten en beperkingen past. In de praktijk gaat passend onderwijs vooral over leerlingen in de leeftijd voor primair onderwijs of voortgezet onderwijs met een (onderwijs) beperking. Dat kunnen zijn leerlingen met leer- of ontwikkelingsproblemen, een ziekte, handicap of gedragsstoornis. Ook deze leerlingen moeten een goed en passend onderwijsaanbod krijgen.”

Inclusief onderwijs betekent volgens Franke, R.(2008) dat, “Alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond, dezelfde scholen bezoeken, in heterogene groepen functioneren en het curriculum volgen, dat afgestemd is op hun eigen mogelijkheden. Leerlingen leren van en met elkaar als ze samen leren en

¹ OCW, (2010, 10-3), Passend onderwijs, binnen gehaald 29-01-2011, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs>

samen worden onderwezen in dezelfde leer- en leefgemeenschap. Ze ontwikkelen zich zo tot volwaardige burgers met een actieve deelname in de maatschappij.”

Volgens Grooff, T. (2009) is inclusief onderwijs: “Onderwijs waarbij elk kind, ongeacht IQ of handicap, ras of religie, sekse of sociale klasse, in de klas zit met leeftijdsgenoten, waarbij de leerkracht elke ondersteuning krijgt die nodig is om elk kind in haar klas goed onderwijs te kunnen geven.”

De definitie van Franke, R. (2008) is breder dan die van Grooff, T. (2009). De definitie van Grooff zou mijns inziens ook over passend onderwijs kunnen gaan, omdat er niet gesproken wordt over heterogene groepen.

Voor mij is na het lezen van de literatuur de definitie van passend onderwijs als volgt:

Passend onderwijs is onderwijs waarbij leerlingen met speciale behoeften zo veel mogelijk op een reguliere school wordt geplaatst. De school kan aangeven of zij de leerling kunnen aannemen. Kan de school van voorkeur niet aan de speciale behoefte van de leerling voldoen dan moet de school zoeken naar een andere mogelijkheid voor de leerling. De andere school moet binnen het samenwerkingsverband zitten van de school van aanmelding. Dit kan echter ook een SBO school zijn.

Inclusief onderwijs wil voor mij zeggen dat alle kinderen ongeacht hun speciale behoeften op een reguliere school terecht kunnen en les krijgen in heterogene groepen. Een kind kan niet afgewezen worden, omdat de school te weinig kennis in huis heeft. Alle kinderen kunnen dus naar de school van voorkeur er wordt niemand afgewezen of doorverwezen. De scholen zorgen er zelf voor dat alle nodige middelen en kennis om een kind te plaatsen aanwezig zijn in de school.

2.2 Het verschil tussen passend onderwijs en inclusief onderwijs.

Inclusief onderwijs is wel passend onderwijs, maar passend onderwijs is niet per definitie inclusief onderwijs. Passend onderwijs is het verzorgen van onderwijs dat bij de vraag van de leerling past. Dit kan betekenen op een reguliere school in de wijk in een aparte groep of op het speciaal onderwijs.

Inclusief onderwijs is passend onderwijs in heterogene groepen op de school in de wijk. De participatie in de maatschappij van kinderen met een indicatie zal dus met inclusief onderwijs groter worden. Het doorverwijzen naar speciaal onderwijs zal worden voorkomen of bij uitzonderlijke gevallen zo lang mogelijk worden uitgesteld.

Volgens Franke, R. (2008), zal door middel van inclusief onderwijs een zeer klein percentage (tussen de 1,5% en 2%) van de leerlingen nog speciaal onderwijs op speciale scholen volgen. Op dit moment bezoekt, volgens Franke, R. (2008), meer dan 5% van de leerlingen speciale scholen. Dat wil zeggen dat van de 1,6 miljoen leerlingen in het primaire onderwijs, meer dan 85.000 leerlingen naar speciale scholen gaan.

Franke, R. (2008) zegt over het verschil:

“Bij passend onderwijs is het speciaal onderwijs de motor achter de integratie. Denk maar aan de uitbouw van de ambulante begeleiding. Inclusief onderwijs wil ook deze leerlingen zoveel mogelijk integreren binnen het regulier onderwijs. De motor is nu het regulier onderwijs.”

Hiermee bedoelt Franke, R. (2008) dat bij passend onderwijs de begeleiding van kinderen met een rugzak wordt ingekocht bij het speciaal onderwijs in de vorm van ambulante begeleiding. Bij inclusief onderwijs zou de reguliere school verantwoordelijk zijn voor de leerling, zelfs als die naar speciaal onderwijs zou moeten worden doorverwezen. Het speciaal onderwijs zou volgens Franke, R. (2008) dan betaald worden uit het regulier onderwijsbudget.

2.3 De Salamanca verklaring en het VN-Verdrag voor De Rechten van mensen met een beperking

In de verklaring van Salamanca (bijlage I) verklaarden we dat we bereid zijn om kinderen met een beperking zoveel mogelijk op te vangen in de reguliere omgeving. Deze verklaring was echter te vrijblijvend. Om die reden is het VN-Verdrag voor De Rechten van mensen met een beperking getekend.

In beide verklaringen staat dat er voor gezorgd dient te worden dat mensen met een beperking meer vrijheid krijgen. Het VN-verdrag voor De Rechten van mensen met een beperking zegt over het onderwijs het volgende:

Artikel 24: Onderwijs:

- 1) De deelnemende landen erkennen het recht van personen met beperkingen op onderwijs. Dit vanuit het perspectief dat dit recht wordt gerealiseerd zonder discriminatie en op basis van gelijke mogelijkheden. De landen zullen een inclusief onderwijssysteem verzekeren op alle niveaus en levenslang.
- 2) Personen met beperkingen worden niet buitengesloten van het reguliere onderwijssysteem op basis van een beperking. Kinderen met beperkingen worden niet buitengesloten van vrij en verplicht primaire en voortgezet onderwijs op basis van een beperking.

In Nederland hebben beide verklaringen geleid tot veranderingen in onderwijsland. Zo is het 'Weer Samen Naar School beleid'² (WSNS-beleid) ontwikkeld. Dit beleid zorgt voor begeleiding van kinderen met speciale behoeften in het reguliere onderwijs. Zo kunnen meer kinderen met speciale behoeften op een reguliere school blijven.

Naast het WSNS-beleid is sinds 2003 de Leerling-gebonden Financiering³ beter bekend als het 'rugzakje' in het leven geroepen. Dit is een financieringsregeling voor ouders van kinderen met speciale behoeften. Voorheen kregen scholen geld voor de ondersteuning van kinderen met speciale behoeften via het LGF krijgen ouders geld, zij bepalen hoe de ondersteuning van hun kind eruit ziet. Ouders krijgen hierdoor de mogelijkheid om te kiezen tussen speciaal onderwijs en regulier onderwijs.

In 2005 is de nieuwe wet op Zorgstructuur aangenomen. Deze wet zorgt er voor dat leerlingen met een beperking aangemeld kunnen worden op de school van voorkeur. De school is verplicht de leerling een onderwijsaanbod te doen. Als de school hieraan niet kan voldoen is de school verplicht aan te geven bij welke school de leerling wel het juiste onderwijsaanbod kan volgen. Sinds 2010 is het verplicht voor scholen om voor leerlingen een passend

² Bolsenbroek, Anouk, Houten van, Douwe, Nossin, Mario. (2006), *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*, Amersfoort: Drukkerij Wilco

³ Bolsenbroek, Anouk, Houten van, Douwe, Nossin, Mario. (2006), *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*, Amersfoort: Drukkerij Wilco

onderwijsaanbod te doen. Dit is in de vorm van het zogeheten 'Passend onderwijs'.

Bij de wet op Zorgstructuur Bolsenbroek, A, e.a. (2006), die in het boek van Franke, R. (2008), de wet op Zorgplicht wordt genoemd, is opgenomen dat scholen zelf hun samenwerkingsverbanden afspreken. Dat wil zeggen dat scholen zelf bepalen met welke scholen ze samenwerken, maar dat er binnen deze samenwerkingsverbanden ruimte is om alle leerlingen met speciale behoeften te plaatsen.

De verdragen zijn in het leven geroepen omdat er mensen zijn met speciale behoeften die buitengesloten en soms zelfs afgesloten worden van de maatschappij. In Nederland leven we in een cultuur waarbij veel in hokjes wordt gedacht. Wat de mensen niet kennen vinden zij maar moeilijk te accepteren. Mijns inziens moet de gehele maatschappij veranderen. Mensen moeten niet beoordeeld worden op naam, huidskleur, sekse, beperking of wat dan ook een reden kan zijn om anderen buiten te sluiten. De invoering van het passend onderwijs stelt onderwijsinstellingen verplicht om na te denken over de mogelijkheden die zij kinderen met speciale behoeften kunnen bieden. Dit vind ik een positieve ontwikkeling, omdat er nu meer kinderen binnen de reguliere school gehouden worden. Ik vind het een positieve ontwikkeling dat er meer naar de behoeften van het kind moet worden gekeken, dan naar de behoeften van de leerkracht. De leerkracht is de professional en zal zich dus moeten blijven professionaliseren. De behoeften van het kind dienen centraal te staan.

De samenleving is divers, waarom zou er niet meer diversiteit op scholen kunnen zijn? Momenteel klagen veel mensen als een kind 'afwijkt' van de norm, maar ik denk dat wij de norm los moeten laten. In de huidige maatschappij is een inclusieve school moeilijk te realiseren. Er zal door velen commentaar gemaakt worden, maar kritiek en weerstand toont wel betrokkenheid aan. Ik denk dat wanneer alle scholen inclusieve scholen zouden zijn, de maatschappij aangenamer zou zijn. Kinderen leren dan van jongs af aan dat iedereen verschillend is en dat het prima is om verschillend te zijn. In mijn ogen komt er dan meer acceptatie en minder discriminatie.

2.4 Inclusief onderwijs: de tegenargumenten

Zoals bij vele veranderingen in het onderwijs zijn er voor- en nadelen te noemen van inclusief onderwijs. Hieronder staan de grootste nadelen opgesomd en een verklaring waarom deze nadelen geen belemmering hoeven te zijn.

Nadelen volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006):

- 1) Kinderen die extra zorg nodig hebben komen te kort op een reguliere school.

Volgens Jepma, IJ. (2003) worden de leerprestaties van kinderen met leerproblemen juist beter in het reguliere onderwijs. Rebekah McCullough spreekt volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006) zelfs van betere prestaties door leerlingen met speciale behoeften. Zij zouden meer kans hebben op diploma's en een betaalde baan. Tevens zijn de verwachtingen van kinderen met speciale behoeften over henzelf en door anderen hoger, waardoor zij ook beter presteren. (Pygmalion-effect)

Ik denk dat kinderen die extra zorg nodig hebben helemaal niets te kort zouden komen op de reguliere school als leerkrachten zich verder professionaliseren en er voor een goede zorgstructuur wordt gezorgd.

- 2) Er ontstaat een te grote belasting en een gebrek aan expertise van reguliere scholen.

De expertise is er voorheen nooit geweest omdat leerkrachten niet of minder in aanraking kwamen met kinderen met speciale behoeften. Grooff, T. (2009) zegt hierover dat leerproblemen sneller zullen worden herkend, omdat leerkrachten waarschijnlijk al eens in aanraking met het probleem zijn gekomen. De expertise van leerkrachten groeit dus door inclusief onderwijs en ervaring hiermee. Wel is volgens Grooff, T. (2009) en Bolsenbroek, A. e.a. (2006) het noodzaak om te denken vanuit mogelijkheden en oplossingen. Ik denk dat iedere school een lerende school zou moeten zijn. Dat wil zeggen dat er van en met elkaar wordt geleerd. Wanneer hiervan sprake is, zou de school in no-time een brede expertise kunnen hebben. Kennis en vaardigheden dienen met elkaar gedeeld te worden. De belasting van de

leerkracht zou in principe niet hoeven te veranderen als de expertise eenmaal verkregen is.

- 3) Er ontstaat een angst voor verminderde schoolprestaties van kinderen zonder beperking.

Volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006) is gebleken dat kinderen zonder beperking gelijk blijven presteren en sommige zelfs beter gaan presteren wanneer zij inclusief onderwijs volgen. Daarnaast leren zij vaardigheden als oplossend denken worden zij beter voorbereid op de samenleving waar zij allerlei soorten mensen kunnen tegenkomen.

Grooff, T. (2009) zegt dat kinderen zonder speciale behoeften betere leerprestaties krijgen, omdat het onderwijs is aangepast aan de leerling.

Daarnaast geeft ook zij het sociale aspect aan dat leerlingen leren omgaan met kinderen met speciale behoeften en het omgaan met verschillen.

Ik denk dat kinderen heel veel van elkaar kunnen leren. Bij dit tegenargument wordt uitgegaan van wat kinderen niet kunnen in plaats van wat ze wel kunnen. Als scholen meer kijken naar waar de kwaliteiten liggen van de individuele leerling zou hier meer gebruik van gemaakt kunnen worden. De kinderen zouden meer samen kunnen leren.

- 4) Kinderen met een beperking kunnen niet goed genoeg communiceren met andere kinderen om goed met hen te kunnen samenleven op een reguliere school.

Volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006) zegt Rebekah McCulough hierover dat kinderen met speciale behoeften in het regulier onderwijs juist meer vrienden heeft dan kinderen die op het speciaal basisonderwijs zitten. Ze bleken meer zelfvertrouwen te krijgen dan voorheen.

Grooff, T. (2009) zegt over dit onderwerp dat kinderen met speciale behoeften juist meer kansen krijgen hun relaties te ontwikkelen. Zij leren van kinderen zonder speciale behoefte wat sociaal geaccepteerd is en ook kinderen zonder speciale behoeften krijgen de mogelijkheid hun sociale vaardigheden te verdiepen.

Kinderen zijn creatief en vinden wel een manier om te kunnen communiceren. Het kan wel zo zijn dat er kinderen zijn die wat hulp nodig hebben met het

leren communiceren, maar van wie kan een kind dat beter leren dan van een ander kind? De leerkracht kan hierin een begeleidende rol spelen.

De genoemde nadelen van inclusief onderwijs hoeven geen belemmering te zijn. Uit onderzoek is gebleken dat voor zowel kinderen met speciale behoeften als voor kinderen zonder speciale behoeften veel winst te behalen valt op een inclusieve school. De genoemde nadelen van inclusief onderwijs zijn te weerleggen.

(voor een volledige lijst van voor- en nadelen van inclusief onderwijs zie bijlage II)

2.5 Inclusief onderwijs en de leerkracht

Om inclusief onderwijs mogelijk te maken verandert er veel. Binnen het bestuur, binnen de school, voor ouders en leerlingen, maar ook voor de leerkracht op de werkvloer.

De leerkracht die werkt op een inclusieve school of op een school waar men er naar streeft een inclusieve school te worden zal een aantal veranderingen door maken. Een leerkracht op een inclusieve school heeft namelijk een aantal kwaliteiten nodig. De volgende kwaliteiten die een leerkracht moet hebben zijn gebaseerd op kwaliteiten genoemd in Bolsenbroek, A. e.a. (2006), Franke R. (2008) en Grooff, T. (2009):

- Leerkrachten doen samen aan deskundigheidsbevorderingen. Hij professionaliseert zich in het vormgeven van inclusief onderwijs. De school is een lerende school.
- Een leraar hoeft niet alles te weten van medische of psychologische aspecten van speciale behoeften. Leraren en assistenten begeleiden samen alle leerlingen en specialisten binnen en buiten de klas zijn altijd aanwezig.
- Zij moeten goed kijken naar het kind en gebruik maken van de expertise van ouders over hun kind. De leerkracht ziet ouders als partners.

- Een leraar moet oog hebben voor wat het kind kan en wat het in de toekomst zou kunnen.
- Ze moeten hoge verwachtingen hebben van het kind, zodat voor ieder kind onderwijsdoelen vastgesteld kunnen worden.
- Ze moeten kritisch naar hun overtuigingen kijken en deze wanneer ze belemmerend zijn kunnen loslaten.
- De leerkracht moet op zoek naar perspectieven en referentiekaders.
- Een leraar moet vanuit acceptatie leerlingen en collega's durven toetreden.
- Hij moet flexibel en nieuwsgierig zijn en open staan voor veranderingen. Het vertrouwde durven loslaten.
- Een leerkracht moet in staat zijn een goede sfeer te creëren in de klas. Een sfeer waarbij acceptatie van de diversiteit van elkaar centraal staat, waar kinderen nieuwsgierig zijn naar elkaar.
- Er zijn heldere gedragsregels en duidelijke grenzen.
- De leerkracht moet er voor zorgen dat de lessen aansluiten bij de interesse en motivatie van kinderen. De lessen moeten gedifferentieerd zijn. De leerlingen leren op verschillende wijzen.
- De leerkracht zorgt ervoor dat kinderen van en met elkaar leren.
- De leerkracht laat goed voorbeeld gedrag zien.
- De leerkracht schrijft individuele handelingsplannen voor de leerlingen en groepsplannen en voert deze voor alle vak- en vormingsgebieden uit.
- En de leerkracht heeft het vermogen nodig tot goede zelfzorg. Hiermee wordt bedoeld dat de leerkracht plezier heeft in zijn werk en met collega's kan praten om tot nieuwe inzichten te komen. De zorg wordt niet alleen gedragen, maar door het team.

Veel leerkrachten voldoen vaak al aan een groot deel van deze kwaliteiten. De mogelijkheden voor inclusief onderwijs liggen dus op veel scholen voor het grijpen. Het is echter noodzakelijk om alle leerkrachten aan boord te krijgen zodat de zorg voor leerlingen met of zonder speciale behoeften als team gedragen kan worden. Wanneer alle neuzen dezelfde kant in staan en er door

middel van zelfreflectie gekeken wordt naar de eigen kwaliteiten en de kwaliteiten van het team is er een mogelijkheid voor inclusief onderwijs.

Ik denk dat veel weerstand voortkomt uit angst voor wat de leerkrachten niet kennen. Wanneer leerkrachten zich professionaliseren en meer te weten komen over de diverse speciale behoeften zouden er meer mensen open staan voor inclusief onderwijs. Voor mij ligt er dus een belangrijke taak bij het informeren van leerkrachten over inclusie en de mogelijkheden tot professionalisering.

Ik denk dat ik ook eerst achter de mentale modellen moet komen van leerkrachten. Als ik die weet, weet ik ook waar de weerstand vandaan komt en kan ik de leerkracht beter begeleiden in het openen van zijn/haar paradigma.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk zet ik uiteen hoe het onderzoek is opgebouwd. Hierbij komt aan de orde welke onderzoeksvorm ik heb gekozen, hoe ik mijn data heb verzameld, welke afwegingen ik heb gemaakt om juist voor die manier te kiezen, verantwoording van triangulatie, validiteit, betrouwbaarheid en ethische aspecten.

3.1 Onderzoeksvraag en deelvragen

Onderzoeksvraag

Wat heeft mijn school, de leerkrachten, nodig om inclusief onderwijs mogelijk te maken?

Deelvragen:

- Wat is passend onderwijs en wat is inclusief onderwijs?
- Wat vindt het team van inclusief onderwijs?
- Wat doen we al rondom inclusief onderwijs?
- Wat zijn de volgende stappen om inclusief onderwijs in te voeren?

3.2 Onderzoeksmethode

Het type onderzoek dat ik ga doen is een praktijk onderzoek. Ik ga onderzoeken wat de visie is van de leerkrachten op mijn school over inclusief onderwijs en hoe deze vorm van onderwijs in de toekomst mogelijk te maken is op onze school.

De onderzoeksmethodologie die ik gebruik is een survey-onderzoek. Harinck, F. (2007) zegt over een survey-onderzoek het volgende: "Een survey-onderzoek is gericht op de vraag hoe mensen ergens over denken, wat ze ergens van vinden, hoe ze handelen, wanneer en wat ze doen." Mijn onderzoek is een survey-onderzoek, omdat ik wil onderzoeken hoe de leerkrachten van mijn school denken over inclusief onderwijs. Door middel van een vragenlijst wil ik achterhalen wat de mening is van de verschillende

leerkrachten bij mij op school en wat zij denken dat voor de komende jaren haalbaar is rondom inclusief onderwijs.

3.3 Index voor inclusie

Als middel voor mijn onderzoek wil ik gebruik maken van de index voor inclusie Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000). De index voor inclusie heeft een bestaande vragenlijst voor leerkrachten. De index is bedoeld voor scholen om zich te ontwikkelen volgens inclusieve waarden. De index kan op verschillende manieren worden ingezet en ik gebruik de index voor een nulmeting. Middels de vragenlijst wil ik erachter komen waar we nu staan, wat we al goed doen om van onze school een inclusieve school te maken en waar onze verbeterpunten liggen. Vanuit deze bevindingen schrijf ik een stappenplan om aan te geven waar onze vervolgstappen liggen.

3.4 De vragenlijst

In de index voor inclusie Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000) zit een vragenlijst. Deze vragenlijst heb ik aangepast. De vragen die worden gesteld zijn goed en geven mij een realistisch beeld van wat al goed gaat, maar de antwoordmogelijkheden zijn te ingewikkeld. De schaal is op dit moment volgens Harinck, F.(2007) niet consistent. De vragenlijst in de index geeft antwoord mogelijkheden zoals: mee eens, soms mee eens/soms niet mee eens en niet mee eens. Volgens Harinck, F. (2007) moet je de antwoorden zo simpel mogelijk houden, daarom heb ik de vragenlijst aangepast.

3.5 Data verzameling en data-analyse

Bij het verzamelen van gegevens heb ik in hoofdstuk 2 theoretische onderbouwing gebruik gemaakt van de methode lezen. De theoretische onderbouwing van dit onderzoek is gebaseerd op geschreven bronnen. In hoofdstuk 2 ga ik dieper in op de definitie van inclusief onderwijs en passend onderwijs en de verschillen tussen beide vormen van onderwijs. Daarnaast geef ik in de theoretische onderbouwing aan hoe deze vormen van onderwijs

tot stand zijn gekomen. Uiteindelijk richt ik me in dit hoofdstuk tot inclusief onderwijs aangezien mijn onderzoeksvraag over dit onderwerp gaat. Ik doe dit door het geven van voor- en nadelen van inclusief onderwijs. Een goed onderzoek bekijkt het onderwerp namelijk van verschillende invalshoeken. Ik spits mijn theoretische onderbouwing toe tot mijn onderzoekseenheden namelijk de leerkrachten en de veranderingen die met de invoer van inclusief onderwijs voor hen gelden.

Het tweede deel van het onderzoek, dat gericht is op de praktijk, zal worden gedaan middels de waarnemeningsmethode bevragen. Door mijn collega's een gesloten vragenlijst voor te leggen die afkomstig is uit de index voor inclusie Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000) verwacht ik een beeld te krijgen van de mening van de leraren op mijn school over inclusief onderwijs.

De verkregen gegevens zal ik analyseren en middels tabellen zal ik mijn bevindingen delen en analyseren. Ik zal een tabel maken van de vragenlijst die de totalen per dimensie aangeeft en ik zal tabellen maken die een onderscheid maken tussen de leerkrachten uit groep 1-2 en de leerkrachten uit groep 3-8. De onderwijsstijl bij de kleuters is namelijk anders dan die in groep 3-8, dit kan leiden tot verschillen in antwoorden. Uit de analyses volgt een conclusie en een stappenplan.

Naast de vragenlijst wil ik mijn collega's ook de schoolprofielen voorleggen. Zij kunnen dan een keuze maken over waar we nu staan en wat er voor onze school in de nabije toekomst volgens hen haalbaar is. Dit is ook een manier om data te verzamelen. Het geeft weer wat volgens mijn onderzoeksgroep haalbaar is. Zij zijn de personen die inclusief onderwijs moeten dragen dus het is van belang te weten wat zij denken te kunnen behalen rondom inclusief onderwijs. Door hen de schoolprofielen voor te leggen hebben zij een concreet beeld van de verschillende profielen en kunnen zij voor één profiel kiezen met de kenmerken die voor onze school haalbaar zijn.

3.6 De onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep zijn de leerkrachten op de school waar ik momenteel les geef. De leerkrachten verschillen in sekse, leeftijd, fulltime of parttime en ervaring voor de klas. Ruim de helft van alle leerkrachten hebben vrijwillig meegedaan aan het onderzoek. De taken van de leerkrachten zijn het onderwijzen van leerlingen. Zij moeten de lesstof aanbieden aan de leerlingen en hen begeleiden.

3.7 Betrouwbaarheid en validiteit

Volgens Harinck, F. (2007) wordt met betrouwbaarheid “verwezen naar de herhaalbaarheid, de nauwkeurigheid van de meting.” Herhaalbaarheid wil zeggen dat de uitslag van het meten hetzelfde is, wanneer je het op een ander moment zou meten. Bij mijn onderzoek denk ik dat dit overeen zou komen. Ik zou dezelfde mensen dezelfde vragenlijst voorleggen.

Validiteit wil zeggen dat het gebruikte instrument dat meet wat je wilt weten. De vragen die in de vragenlijst worden gegeven meten wat ik wil weten, namelijk, waar we nu staan. Dus wat we al doen. Het geeft op de onderdelen die minder scoren ook aan waar onze verbeterpunten liggen. Ik leg mijn collega's ook de schoolprofielen voor. Ik laat ze aangeven aan welk profiel wij volgens hen nu voldoen en ik laat ze kiezen welk profiel er voor onze school haalbaar is.

3.8 Triangulatie

Triangulatie wil volgens Harinck, F. (2007) zeggen dat er vanuit verschillende invalshoeken naar het onderwerp wordt gekeken. Het eerste gedeelte van de triangulatie is het bekijken van inclusief onderwijs vanuit de literatuur. Het tweede is het geven van een vragenlijst aan de leerkrachten en het derde is het voorleggen van verschillende schoolprofielen en de leerkrachten daaruit een keuze laten maken wat zij denken dat mogelijk is voor onze school binnen een aantal jaar. Hierbij wordt een duidelijk beeld geschetst van de vereiste waar een school aan moet voldoen.

De op deze manier verkregen informatie heb ik aan elkaar gekoppeld en heeft geleid tot een stappenplan waarin mogelijke vervolgstappen van de invoering van inclusief onderwijs staan vermeld.

3.9 Ethiek

Dit hoofdstuk is beschreven op basis Boerman, R. (2008), *Ethische uitgangspunten bij praktijk onderzoek*, Tilburg: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Leer- en Onderzoekslijn

Vertrouwen, bedrog en zelfbedrog

Tijdens de uitvoering van het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van diverse bronnen. Gegevens in hoofdstuk 2 zijn gebaseerd op onderzoek van anderen. Middels de APA normen is aangegeven wat de bron is. De onderzoeksgroep bestaat uit de leerkrachten die bij mij op school werken. Middels een vragenlijst en een lijst met verschillende schoolprofielen wil ik onderzoeken wat mijn school nodig heeft om inclusief onderwijs mogelijk te maken. De vragenlijst en de schoolprofielen heb ik aan de leerkrachten uitgedeeld. De uitkomst van mijn onderzoek is dus gebaseerd op de mening van de leerkrachten van mijn school, hierbij is geen gebruik gemaakt van bedrog. De leerkrachten kunnen er ook van uit gaan dat de gegevens worden gebruikt om de beroepspraktijk verder te helpen. De gebruikte methodes tasten de betrokkenen niet aan in hun waardigheid of schaden ze niet in hun welzijn.

Zorgvuldigheid en nalatigheid

Voordat ik aan het schrijven van het meesterstuk ben begonnen heb ik eerst een gesprek gehad met de directeur. Ik heb hem voorgelegd wat ik wilde doen en met welk onderwerp ik aan de slag wilde gaan. Ik heb van hem toestemming en steun gekregen om het onderzoek uit te voeren. Ik heb mijn onderzoeksgroep middels een email laten weten dat ik een onderzoek doe en heb hen gevraagd om hulp. Leerkrachten die niet mee wilde doen zijn hier vrij in gelaten. In die email heb ik uitgelegd wat ik onderzoek en uitgelegd hoe de instrumenten die ik gebruik om de gegevens te verkrijgen werken. De vragenlijst en de keuze van de schoolprofielen

worden door mij verzameld en deze zijn volledig anoniem. De gegevens die uit het onderzoek verkregen worden zijn enkel bedoeld voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen en zullen niet voor andere doeleinden worden gebruikt.

Ik heb regelmatig contact met mijn begeleider van het onderzoek en met mijn critical friends over het onderzoek. Zij voorzien mij van feedback om nalatigheid en onzorgvuldigheid te voorkomen.

Volledigheid en selectiviteit

Alle verkregen gegevens zullen in het onderzoek opgenomen worden. Ik maak geen selectie van gegevens om zo het antwoord van de deelvragen en de onderzoeksvraag te beïnvloeden.

Concurrentie en collegialiteit

Ik geef feedback op het werk van anderen en sta open voor feedback. Ik zal in zwaardere tijden bemoediging schenken en anderen behoeden voor fouten, mocht ik deze ontdekken.

Publiceren, auteurschap en geheimhouding

Mijn meesterstuk mag na afronding gepubliceerd worden. Ik begrijp het nut van het delen van informatie. Ik heb immers ook gebruik gemaakt van publicaties in de theoretische onderbouwing.

Onderzoek in opdracht

Er is bij mijn onderzoek geen sprake van onderzoek in opdracht. Het onderwerp en de onderzoeksvraag zijn voort gekomen uit eigen interesse, dit wil niet zeggen dat het onderzoek niet relevant is voor de ontwikkeling van mijn beroepspraktijk.

Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten

In dit hoofdstuk presenteer ik de data die ik middels de index voor inclusie Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000) heb verzameld. In de tabel kun je een overzicht vinden van de totalen per dimensie, dat wil zeggen alle leerkrachten bij elkaar. Vervolgens kun je de antwoorden van de leerkrachten van groep 1-2 zien en als laatste de antwoorden van de leerkrachten van groep 3-8.

Daarnaast presenteer ik ook de data die ik heb verzameld middels de keuze voor schoolprofielen. Ik presenteer de antwoorden van mijn collega's en de keuzes die zij hebben gemaakt. Daarnaast presenteer ik ook de antwoorden op de open vraag 'Wat vind jij dat we al doen richting inclusief onderwijs?'

4.1 Data index voor inclusie totalen

Bij de vragenlijst 'index voor inclusie' Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000) is gebruik gemaakt van vier antwoord mogelijkheden. De antwoorden ja en nee spreken voor zich. Het vraagteken (?) wil zeggen soms wel/ soms niet. Meer informatie nodig betekend dat de ondervraagde meer informatie over het onderwerp nodig heeft voordat hij antwoord kan geven op deze stelling. In dit overzicht is te zien hoeveel mensen antwoord hebben gegeven en welk antwoord zij gaven.

4.2 Data index voor inclusie groep 1-2

De onderwijsstijl bij de kleuters is anders dan in de groepen 3 tot en met 8. Bij de kleuters wordt nauwelijks klassikaal les gegeven. Zij hebben veel momenten dat kinderen op hun eigen niveau aan het werk zijn. In de rest van de school, groep 3 tot en met 8, zijn de lessen klassikaal met geringe differentiatie. De leerkrachten van de kleuterklassen gaven aan dat voor hen de stap naar inclusief onderwijs waarschijnlijk minder groot zou zijn als die voor de leerkrachten van de groepen 3 tot en met 8. Ik heb, om dit te onderzoeken, bij de verzamelde data ook onderscheid gemaakt tussen leerkrachten van de kleuters en van de groepen 3 tot en met 8.

4.3 Data index voor inclusie groep 3 tot en met 8

In de tabel is een aparte kolom opgenomen met een overzicht van de antwoorden voor de groep 3-8. Ik heb deze keuze gemaakt zodat ik kan vergelijken of er een verschil is tussen de antwoorden van de leerkrachten groepen 1-2 en leerkrachten groepen 3-8.

Aantal responses =	Alle leerkrachten				Leerkrachten groepen 1-2				Leerkrachten groepen 3-8			
	10				3				7			
Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Creëren van inclusieve CULTUUR												
A1.1 Iedereen is van harte welkom.	4	2	2	2	2	1	0	0	2	1	2	2
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	9	1	0	0	3	0	0	0	6	1	0	0
A1.3 Personeel werkt samen.	9	1	0	0	2	1	0	0	7	0	0	0
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.	5	5	0	0	2	1	0	0	3	4	0	0
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.	5	4	0	1	2	1	0	0	3	3	0	1
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.	1	6	2	1	0	2	1	0	1	4	1	1
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	8	1	1	0	3	0	0	0	5	1	1	0
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.	4	5	0	1	1	2	0	0	3	3	0	1
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.	1	4	3	2	1	1	0	1	0	3	3	1
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	7	3	0	0	2	1	0	0	5	2	0	0
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	10	0	0	0	3	0	0	0	7	0	0	0
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	7	2	0	1	2	1	0	0	5	1	0	1
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	10	0	0	0	3	0	0	0	7	0	0	0
Controle	80	34	8	8	26	11	1	1	54	23	7	7

Figuur dimensie A

Aantal responses =	Alle leerkrachten				Leerkrachten groepen 1-2				Leerkrachten groepen 3-8			
	10				3				7			
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Maken van inclusief BELEID												
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.	3	4	1	2	2	0	0	1	1	4	1	1
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	9	1	0	0	3	0	0	0	6	1	0	0
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.	5	3	1	1	2	1	0	0	3	2	1	1
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.	4	3	1	2	2	0	1	0	2	3	0	2
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	9	1	0	0	3	0	0	0	6	1	0	0
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.	5	4	1	0	2	1	0	0	3	3	1	0
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	6	3	0	1	2	1	0	0	4	2	0	1
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	6	4	0	0	2	1	0	0	4	3	0	0
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.	4	2	1	3	2	0	0	1	2	2	1	2
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	7	2	0	1	3	0	0	0	4	2	0	1
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	8	1	0	1	2	0	0	1	6	1	0	0
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.	2	5	0	3	1	2	0	0	1	3	0	3
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.	3	5	0	2	2	1	0	0	1	4	0	2
B.2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.	4	4	0	2	2	1	0	0	2	3	0	2
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen	4	6	0	0	2	1	0	0	2	5	0	0
Controle	79	48	5	18	32	9	1	3	47	39	4	15

Figuur dimensie B

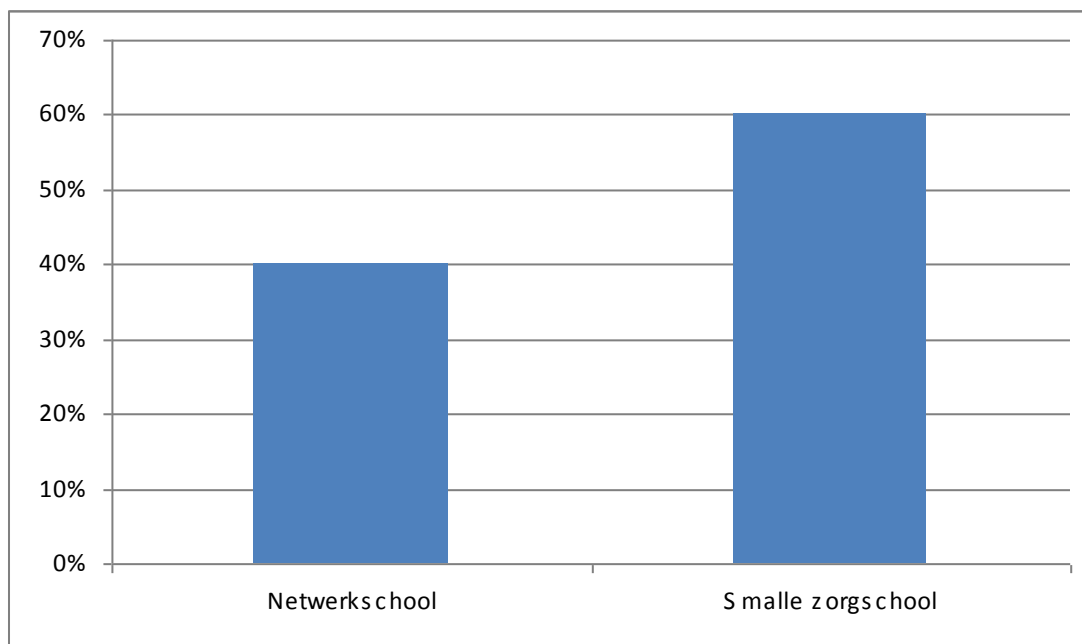
Aantal responses =	Alle leerkrachten				Leerkrachten groepen 1-2				Leerkrachten groepen 3-8			
	10				3				7			
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK												
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	9	0	0	1	3	0	0	0	6	0	0	1
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	7	3	0	0	2	1	0	0	5	2	0	0
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	9	1	0	0	3	0	0	0	6	1	0	0
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	7	2	1	0	2	1	0	0	5	1	1	0
C1.5 Leerlingen leren samen.	6	3	1	0	3	0	0	0	3	3	1	0
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	6	2	1	1	2	1	0	0	4	1	1	1
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	9	1	0	0	3	0	0	0	6	1	0	0
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.	5	2	1	2	2	1	0	0	3	1	1	2
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.	3	2	4	1	0	1	2	0	3	1	2	1
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.	3	3	3	1	0	1	1	1	3	2	2	0
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.	1	3	5	1	0	1	2	0	1	2	3	1
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.	4	5	1	0	1	1	1	0	3	4	0	0
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.	3	4	3	0	2	0	1	0	1	4	2	0
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.	5	4	0	1	2	1	0	0	3	3	0	1
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.	3	4	1	2	1	1	0	1	2	3	1	1
C 2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.	4	2	1	3	2	0	0	1	2	2	1	2
Controle	84	41	22	13	28	10	7	3	56	31	15	10

Figuur dimensie C

4.4 Data schoolprofielen

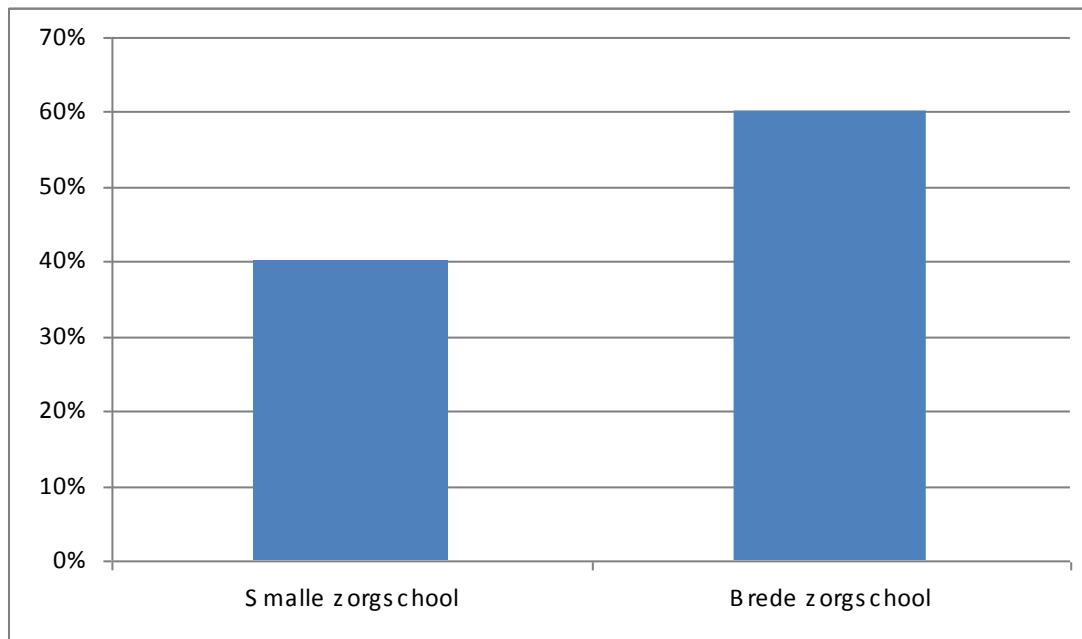
Ik heb de leerkrachten de schoolprofielen van Sardes IVO voorgelegd en hen een keuze laten maken tussen waar staan we nu? Dus welk profiel past nu het beste bij ons? En waar kunnen we heen? Dus welk profiel is voor onze school haalbaar in de nabije toekomst?

De huidige situatie

Figuur huidige situatie

De toekomstige situatie

Figuur toekomstige situatie

4.5 Kwalitatieve toevoeging

Op de vraag ‘Wat vind jij dat we al doen richting inclusief onderwijs?’ kreeg ik de volgende antwoorden:

- We wijzen ongeveer nooit een kind af bij aanmelding. We houden kinderen zo lang mogelijk “binnen boord”. We zoeken steeds naar oplossingen om ontwikkeling van het kind en leerresultaten te verbeteren.
- Wij zijn een school waar iedereen zich thuis voelt ongeacht afkomst. Streven naar het zo goed mogelijk geven van onderwijs voor alle leerlingen, met respect voor elkaar. Een doorgaande lijn van 2 tot 13 jaar en doorstroming naar het voortgezet onderwijs vinden we belangrijk. Tevens is de zorgstructuur op onze school optimaal. Samen met ib’er en school maatschappelijkwerk probeert de leerkracht de leerlingen zo goed mogelijk te begeleiden. We investeren veel in goede contacten met ouders. Denk aan oudergesprekken en huisbezoeken.
- Bij het zelfstandig werken kan dit goed ingezet worden. Kinderen werken op eigen niveau en vaak ook samen. Kinderen leggen elkaar regelmatig iets uit. De sterkere helpen de zwakkere leerlingen. Verschillen tussen leerlingen

worden goed gebruikt. Ook de kennis en verschillen in cultuur komen regelmatig naar voren. De leerkrachten houden rekening met niveauverschillen en zoeken hier werk bij. Niet alleen bij het zelfstandig werken. Er zitten ook veel verschillende kinderen op deze school. Je krijgt te maken met verschillende problemen zoals gedragsproblemen en taalproblemen.

- Ik vind het een groeiproces dat nooit af is! Dit is vanuit de kleuterbouw ingevuld.
- Volgens mij is inclusief onderwijs niet het doel van onze school. Ik denk dat we meer naar een soort passend onderwijs toe moeten, maar iedereen binnenhalen en binnenlaten en onderwijs bieden is een nobel streven maar je kunt als school nooit alle expertise in huis hebben om alle kinderen onderwijs te kunnen bieden.
- Ik heb niet het idee dat inclusief onderwijs al erg leeft bij ons op school.

Hoofdstuk 5 Data-analyse

In dit hoofdstuk analyseer ik de in hoofdstuk 4 gepresenteerde data. Ik geef aan wat de data betekenen en wat de opbrengst is voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag.

5.1 Analyse data index voor inclusie totalen

5.1.1. Dimensie A index voor inclusie

Dimensie A staat voor het creëren van een inclusieve cultuur. Over de gehele linie genomen wordt hierbij veel met 'ja' geantwoord wat positief is. Dit betekent dat veel van de leerkrachten veel van de inclusieve cultuur terug zien op onze school. Het merendeel van de overige antwoorden die gegeven zijn, zijn '?' wat betekend 'soms wel, soms niet'. Dat betekend dat er door veel leerkrachten sommige stellingen al worden gezien en uitgevoerd, maar dat dit nog niet altijd het geval is. Dit kan verder ontwikkelt worden zodat er op de stellingen die met '?' zijn beantwoord ook met 'ja' kan worden geantwoord in de toekomst.

Opvallend is echter dat ondanks dat er veel met 'ja' geantwoord wordt de stelling:

"Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachten" veelal met '?' en 'nee' wordt beantwoord. Twee van de ondervraagde geven bij deze stelling aan meer informatie nodig te hebben.

Deze bevindingen dragen bij aan het antwoord op mijn onderzoeksvraag: Wat heeft mijn school, de leerkrachten, nodig om inclusief onderwijs mogelijk te maken? Het wordt duidelijk dat er veel aspecten van het creëren van een inclusieve cultuur al aanwezig zijn op mijn school, maar de inclusiegedachten nog niet leeft.

5.1.2. Dimensie B index voor inclusie

Dimensie B staat voor het maken van inclusief beleid. Bij dit onderdeel wordt veel geantwoord met 'ja' en '?'. Dat wil zeggen dat er ook rondom het schrijven van inclusief beleid volgens de leerkrachten veel gedaan wordt op school. Bij deze dimensie wordt door leerkrachten achttien keer aangegeven dat zij meer informatie

nodig hebben. Deze analyse draagt ook bij aan het antwoord op mijn onderzoeksvraag, namelijk dat veel leerkrachten nog meer informatie nodig hebben over het maken van inclusief beleid, maar waarschijnlijk ook over inclusief onderwijs in zijn algemeen.

Opvallend is dat slechts één leerkracht bij de stelling uit dimensie A “Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachten” ‘ja’ geantwoord heeft, maar dat op de stelling “Beleid op het gebied van specifieke onderwijsbehoeften is een inclusief beleid” vier mensen ‘ja’ geantwoord hebben. De inclusiegedachten wordt dus nauwelijks gedeeld, maar er wordt wel beleid op geschreven. Ook bij deze stelling geven veel leerkrachten aan meer informatie nodig te hebben.

5.1.3. Dimensie C index voor inclusie

Dimensie C staat voor het ontwikkelen van inclusieve praktijk. Bij deze dimensie wordt ook veel geantwoord met ‘ja’ en ‘?’. Met andere woorden veel ‘ja’ en veel ‘soms wel, soms’ niet. Opvallend is dat bij deze dimensie ook erg veel ‘nee’ wordt geantwoord, meer dan bij de andere dimensies. Hieruit kan ik afleiden dat er ten opzichte van de andere dimensies nog weinig wordt gedaan aan het ontwikkelen van inclusieve praktijk. Opvallende stellingen die voornamelijk met ‘nee’ worden beantwoord zijn: “Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.” Deze stelling wordt vijf keer beantwoord met ‘nee’. Een andere stelling die veelal met ‘nee’ wordt beantwoord is de stelling: “De expertise van het personeel wordt ten volle benut.” Vier personen beantwoordden deze vraag met ‘?’ wat betekend ‘soms wel, soms niet’ en drie personen beantwoordden deze vraag met ‘nee’. Deze bevinding kan ook bijdragen aan het antwoord op mijn onderzoeksvraag. Leerkrachten hebben kennelijk het gevoel dat hun expertise niet altijd ten volle benut wordt. Dit is iets wat zij mogelijk ook nodig hebben om inclusief onderwijs op onze school mogelijk te maken.

5.2 Data analyse groep 1-2

Dimensie A wordt hoofdzakelijk met 'ja' en '?' beantwoord. Slechts één persoon antwoordde 'nee' op de stelling: "Personeel en bestuurders werken goed samen" en één persoon gaf aan meer informatie nodig te hebben op de stelling: "Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachten."

Dimensie B wordt ook voornamelijk met 'ja' en '?' beantwoord. Eén persoon beantwoordt de stelling: "de school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen." met 'nee'. Verder zijn er geen stellingen beantwoord met 'nee'. Verder werd er op drie stellingen geantwoord met 'meer informatie nodig'.

Dimensie C wordt ook het meest beantwoord met 'ja' en '?'. Net als bij de analyse van de totalen wordt bij deze dimensie het meest 'nee' ingevuld. Hieruit blijkt dat voor zowel de totalen als voor de kleuterbouw de ontwikkeling van inclusieve praktijk achterligt op dimensie A creëren van inclusieve cultuur en dimensie B maken van inclusief beleid.

5.3 Data analyse groep 3-8

Dimensie A wordt voornamelijk met 'ja' en '?' beantwoord. In vergelijking met de data-analyse van de kleuterbouw wordt er meer met 'nee' en 'meer informatie nodig' geantwoord. De stellingen: "Iedereen is van harte welkom" wordt bij de bovenbouw twee keer met 'nee' beantwoord. "Personeel en bestuurders werken goed samen." Wordt door de bovenbouw, net als bij groep 1-2 één keer met 'nee' beantwoord en één keer met 'meer informatie nodig' beantwoord. Ook de stelling: "de plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school" wordt bij de groepen 3-8 één keer beantwoord met 'nee'. Het opvallendste verschil is misschien wel de stelling: "Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachten." Die wordt bij de groepen 3-8 drie keer met 'nee' beantwoord terwijl deze stelling bij de kleuters één keer met 'meer informatie nodig' beantwoord werd. Er is dus een duidelijk verschil tussen de leerkrachten van groep 1-2 en de leerkrachten van groep 3-8. Deze laatste stelling wordt zelfs bij de leerkrachten van groep 3-8 niet één keer met 'ja' beantwoord.

Deze bevindingen dragen bij aan mijn antwoord op de onderzoeksvraag, omdat uit deze analyse blijkt dat inclusie minder leeft bij de leerkrachten van groepen 3-8 dan bij de leerkrachten van groepen 1-2.

Dimensie B ondanks dat de meeste antwoorden in deze dimensie 'ja' en '?' zijn gegeven valt meteen op dat er relatief meer met '?' is geantwoord bij de groepen 3-8 dan bij de leerkrachten van groep 1-2. Er is ook relatief veel meer geantwoord met 'meer informatie nodig' bij groep 3-8. Bij de kleuters was dit bij dimensie B drie keer bij de groep 3-8 is dit vijftien keer. Het aantal vragen beantwoord met 'nee' komt ongeveer overeen.

Dit wil zeggen dat de leerkrachten van groep 1-2 vaker inclusief beleid tegen komen dan leerkrachten van groep 3-8. De leerkrachten van groep 3-8 hebben in de huidige onderwijssituatie meer informatie over het maken van inclusief beleid nodig en zien hiervan minder terug.

Dimensie C de antwoorden komen relatief gezien redelijk met elkaar overeen tussen de groep leerkrachten 1-2 en de groep leerkrachten 3-8 qua totalen. De antwoorden die beide groepen leerkrachten hebben gegeven verschillen op een aantal stellingen met elkaar.

Zo geven de leerkrachten van groep 1-2 op de stelling: " Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen" nul keer het antwoord 'ja' twee van hen geven zelfs het antwoord 'nee', terwijl bij de leerkrachten van groep 3-8 op deze stelling drie keer met 'ja' geantwoord wordt. Er wordt ook door twee leerkrachten uit deze groep met 'nee' geantwoord, maar deze groep leerkrachten is groter dan de groep leerkrachten van 1-2, dus relatief gezien wordt er door de groep leerkrachten van 3-8 minder met 'nee' geantwoord.

De stelling: "Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen." wordt door beide groepen anders beantwoord. De groep leerkrachten van 1-2 beantwoordt deze stelling nul keer met 'ja', de groep leerkrachten van 3-8 beantwoordt deze stelling drie keer met 'ja'. De groep leerkrachten 1-2 beantwoordt deze stelling vervolgens één keer met '?' één keer met 'nee' en één keer met 'meer informatie nodig'. De groep leerkrachten van 3-8 beantwoordt deze stelling twee keer met '?' en twee keer met 'nee'. De meningen van de twee groepen leerkrachten verschillen op dit gebied dus sterk.

Opvallend is dat op de volgende stellingen de groep leerkrachten van 1-2 op nul keer met 'nee' wordt geantwoord en door de groep leerkrachten van 3-8 minimaal één keer met 'nee' wordt geantwoord:

- Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.
- Leerlingen leren samen.
- Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.
- Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.
- Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.
- Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.

Bij één stelling is het andersom die wordt door de groep leerkrachten van 3-8 nul keer met 'nee' geantwoord en door de groep 1-2 minimaal één keer met 'nee' beantwoord:

- Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.

Bij deze dimensie, ontwikkeling van inclusieve praktijk, zijn er duidelijk meer verschillen. Deze bevinding draagt bij aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag. De leerkrachten van groep 1-2 zullen een andere aanpak nodig hebben om inclusief onderwijs mogelijk te maken dan de groep leerkrachten van 3-8. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er in groep 1-2 anders gewerkt wordt dan in groep 3-8. Dit zou ik in een volgend onderzoek kunnen onderzoeken.

5.4 Data analyse schoolprofielen

Bij de schoolprofielen konden de leerkrachten kiezen uit vier mogelijkheden de netwerkschool, de smalle zorgschool, de brede zorgschool en de inclusieve school. (zie bijlage III) Ik heb de leerkrachten gevraagd om te kiezen waar staan we nu, welk profiel past nu het beste bij onze school. Van de leerkrachten gaf 40% aan dat we op dit moment een netwerkschool zijn. Deze 40% gaf tevens aan dat het voor onze school haalbaar is om in de nabije toekomst een smalle zorgschool te worden. Van de ondervraagde gaf een deel aan dat we nu een netwerkschool zijn, maar dat zij ook al punten van een smalle zorgschool in onze school terug zagen. Volgens hen

zitten we dus al in het proces om van een netwerkschool naar een smalle zorgschool te veranderen.

Van de ondervraagde gaf 60% aan dat we op dit moment een smalle zorgschool zijn en dat we in de nabije toekomst een brede zorgschool zouden kunnen worden.

Deze bevindingen dragen bij aan het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag, omdat hieruit blijkt dat we waarschijnlijk een lange weg af te leggen hebben voordat we een inclusieve school zouden kunnen worden.

5.5 Analyse kwalitatieve toevoeging

Deze analyse is gebaseerd op de antwoorden die ik kreeg op de vraag: “Wat vind jij dat we al doen richting inclusief onderwijs?” Ik heb hierbij gebruik gemaakt van een formele inhoudsanalyse Harinck, F. (2007).

Ik heb de antwoorden proberen te reduceren tot een kleiner aantal mogelijkheden en deze samengevat in de volgende analyse:

- Wij zorgen voor een goede begeleiding van leerlingen, zodat zij zo lang mogelijk op onze school kunnen blijven.
- Wij respecteren elkaar ongeacht de verschillen in cultuur, afkomst, geloof.
- Wij onderhouden goede contacten met ouders.
- Wij proberen bij het zelfstandig werken zo veel mogelijk te differentiëren.
- Wij hebben ervaring met gedragsproblemen en taalproblemen.
- Inclusief onderwijs is nog niet actueel op onze school en hierdoor ook geen streefdoel.

Deze antwoorden dragen bij aan het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag, omdat zij aangeven wat wij al doen volgens de leerkrachten. Ik kan dit meenemen in het antwoord, zodat ik bij de ontwikkeling van vervolgstappen, niet iets beschrijf wat we al doen.

Hoofdstuk 6 Antwoorden op de onderzoeksvraag en conclusies

In dit hoofdstuk beantwoord ik de onderzoeksvraag en de deelvragen. Uit de antwoorden trek ik conclusies en na het trekken van de conclusies beschrijf ik een plan hoe inclusief onderwijs verder ingevoerd kan worden.

6.1 Antwoorden op deelvragen

6.1.1. Antwoord op: Wat is passend onderwijs en wat is inclusief onderwijs?

Deze deelvraag heb ik beantwoord in hoofdstuk 2 theoretische onderbouwing. In dit hoofdstuk krijg je verheldering over de twee begrippen.

6.1.2. Antwoord op: Wat vindt het team van inclusief onderwijs?

Uit het praktijk onderzoek is gebleken dat de meeste leerkrachten vinden dat inclusief onderwijs bij ons op school niet haalbaar is. Zij zien wel mogelijkheden in passend onderwijs in de vorm van een brede zorgschool, maar op dit moment is inclusief onderwijs niet haalbaar. Een aantal leerkrachten geeft zelfs aan dat zij denken dat inclusief onderwijs van onze school geen streven is en dat het niet leeft op onze school. Bij de vragenlijst 'Index voor inclusie' is vooral door de leerkrachten van groep 3-8 regelmatig geantwoord met 'meer informatie nodig'. Ik kan hieruit concluderen dat er dus nog veel leerkrachten zijn die zich nog niet in het onderwerp verdiept hebben en dus nog niet veel van inclusief onderwijs vinden, omdat zij een gebrek aan kennis hebben over het onderwerp. De leerkrachten van groep 1-2 zijn wat verder, zij hebben een andere onderwijsstijl en zien wel mogelijkheden in inclusief onderwijs bij de kleuters. Zij geven ook duidelijk aan de leerling "zo lang mogelijk binnen boort" te willen houden.

6.1.3 Antwoord op: Wat doen we al rondom inclusief onderwijs?

Op deze deelvraag heb ik diverse antwoorden gekregen. Als ik kijk naar de vragenlijst 'index voor inclusie' zijn wij op school al goed bezig met het creëren van een inclusieve cultuur. De volgende punten doen wij (soms) al rondom inclusief onderwijs. Ik heb hierbij de norm genomen dat er minimaal 9 personen de stelling beantwoord moeten hebben met 'ja' of '?' wat betekend 'soms wel, soms niet'.

Wat wij al doen bij het creëren van een inclusieve cultuur:

- Leerlingen helpen elkaar.
- Personeel werkt samen.
- Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.
- Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.
- De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.
- Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.
- Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.
- Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.
- Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.
- De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.

Ik kan hieruit concluderen dat op het gebied van het creëren van een inclusieve cultuur de leerkrachten veel overeenkomsten zien met de huidige situatie.

Als ik kijk naar de vragenlijst 'index voor inclusie' dimensie B 'maken van inclusief beleid' dan doen wij ook al veel op dit gebied. De volgende stellingen geven aan wat wij al (soms wel, soms niet) doen rondom 'het maken van inclusief beleid':

- Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.
- Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.
- De school organiseert haar groepen op een dergelijk manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.
- Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.
- Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.
- Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.
- Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.
- Pesten wordt teruggedrongen.

Ook bij deze dimensie kan ik concluderen dat leerkrachten in de huidige situatie al veel terug zien van het 'maken van inclusief beleid'. Ze zien het dan misschien nog

niet altijd terug, maar ze zien het al wel. Dit zou in de toekomst verder uitgebouwd kunnen worden.

De laatste dimensie 'ontwikkelen van een inclusieve praktijk' wordt ondanks dat de meeste leerkrachten denken dat inclusief onderwijs op dit moment niet haalbaar is ook regelmatig beantwoord met 'ja' en 'soms wel, soms niet'. De volgende stellingen uit deze dimensie zijn door minimaal 9 leerkrachten beantwoord met 'ja' of 'soms wel, som niet'.

- Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.
- Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.
- Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.
- Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.
- Leerlingen leren samen.
- Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.
- Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.
- Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.

Zelfs in de praktijk wordt, zo is gebleken uit de vragenlijst, al veel terug gezien wat kan bijdragen tot inclusief onderwijs. Op basis van de vragenlijst kan ik concluderen dat wij al erg veel doen op school rondom inclusief onderwijs. De juiste instelling, als basis, is er al.

Ik heb de deelvraag: 'Wat doen we al rondom inclusief onderwijs?' ook aan de collega's gesteld. De letterlijke antwoorden staan in §4.5. De analyse die ik van deze antwoorden heb gemaakt staat in §5.5. De meeste antwoorden zijn te plaatsen in de stellingen die voor het merendeel met 'ja' en 'soms wel, soms niet' zijn beantwoord. Een opvallend verschijnsel is dat de meeste leerkrachten aangeven dat er al veel wordt gezien en gedaan rondom inclusief onderwijs, maar dat er niemand is die denkt dat dit haalbaar is voor onze school in de nabije toekomst. Ik kan hiervoor een aantal mogelijke verklaringen bedenken, dit zijn:

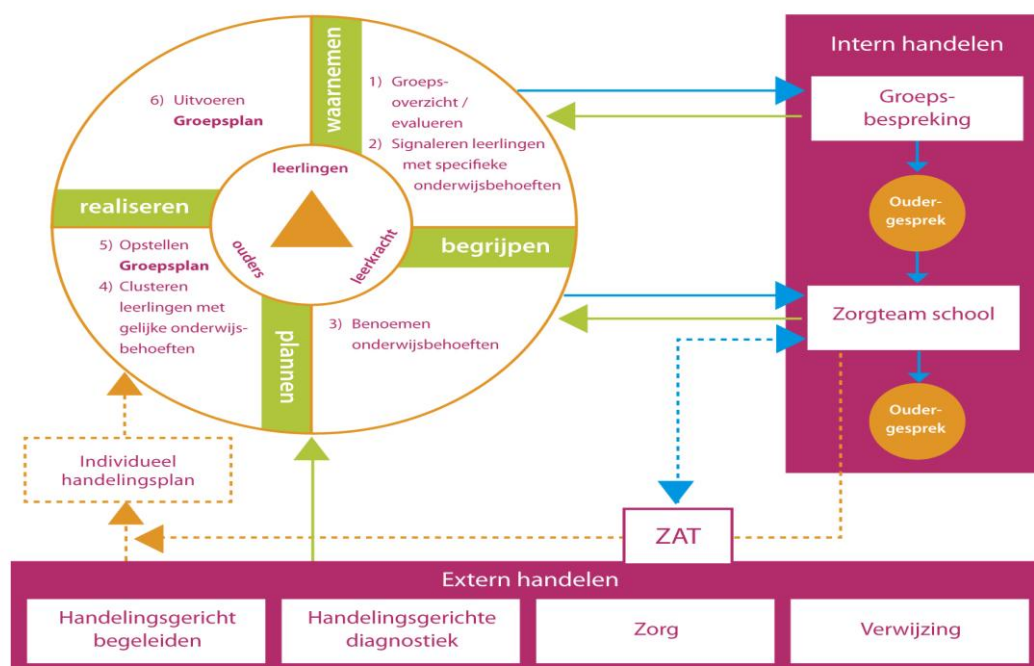
- De leerkrachten hebben nog te weinig kennis over inclusief onderwijs en het schrikt hen af dat 'iedereen' toegelaten wordt. Zij weten niet dat in uitzonderlijke gevallen beroep gedaan kan worden op speciaal onderwijs.
- De stap van een smalle zorgschool, naar een inclusieve school is te groot. Zij hebben liever een tussen stap.

- In de huidige situatie is het moeilijk voor de leerkrachten om een beeld te krijgen hoe inclusief onderwijs vorm gegeven kan worden in onze school.
- Leerkrachten hebben het gevoel dat er nu weinig wordt gedaan met de aanwezige expertise, dus vinden het moeilijk te geloven dat deze expertise in de toekomst wel ingezet kan worden.

6.1.4 Antwoord op: Wat zijn de volgende stappen om inclusief onderwijs in te voeren?

Uit het onderzoek kwam naar voren dat wij al veel doen op het gebied van inclusief onderwijs, maar dat alle leerkrachten op dit moment inclusief onderwijs op onze school niet als een optie zien. Zij zien wel de mogelijkheid op een brede zorgschool te worden. Een brede zorgschool valt onder passend onderwijs. De eerste stap die de school nodig heeft om een inclusieve school te worden is het worden van een brede zorgschool.

Hiervoor moeten wij de invoering van de 1-zorgroute eerst compleet uitvoeren. (Meijer, dr. W, (2009)) De 1-zorgroute bestaat uit een cyclus handelingsgericht werken zie figuur 1-zorgroute. Op onze school is de invoering van de 1-zorgroute pas net begonnen.

Figuur 1-zorgroute bron: <http://www.marant.nl/primair-onderwijs/management-organisatie/passend-onderwijs/1-zorgroute/>

De 1-zorgroute heeft volgens Clijsen, A. (2007) als doel dat het onderwijs wordt afgestemd op de onderwijsbehoeften van de leerlingen en het bieden van passend onderwijs voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Als dit op onze school geïntegreerd is kunnen wij misschien wel beginnen met inclusief onderwijs.

Om inclusief onderwijs mogelijk te maken moeten wij volgens Franke, R.(2008) aan een aantal eisen gaan voldoen. Alle stappen zijn beschreven, maar ik verwacht dat je bij vele al met de invoering bent begonnen als je een brede zorgschool wordt/bent.

De stappen volgens Franke, R. (2008):

1) Informeer en discussieer met alle betrokkenen

Iedereen, zowel binnen als buiten de school wordt geïnformeerd en er wordt mee gediscussieerd.

2) Analyseer de eigen situatie

- De huidige en gewenste situatie wordt opnieuw geanalyseerd.
- Er wordt een schoolbeleidsplan over inclusief onderwijs opgesteld.
- Er wordt een analyse gemaakt van het huidige klassenmanagement.
- Er wordt een analyse gemaakt van de toegankelijkheid van de school.

3) Organiseer de invoering

- Leerkrachten gaan zich verder professionaliseren.
- Ouders van de MR worden betrokken bij de invoering.
- Er wordt een helder begeleidingssysteem ingericht in de school.
- Gedifferentieerd leren wordt ingevoerd, zodat elke vorm van leerstijl mogelijk is.
- Invoeren van adaptief onderwijs, zodat elke vorm van onderwijsstijl mogelijk is.
- Verschillende vormen van gedragsmanagement wordt ingevoerd in de school.
- Verschillende vormen van samenwerken worden ingevoerd.
- Diverse plannen worden ingevoerd zoals school-, groeps- en individuele plannen.
- Leer- en ontwikkelingslijnen worden ingevoerd.
- Afgestemde materialen worden aangeschaft.
- De noodzakelijke ruimten worden aangepast, zodat zij toegankelijk zijn voor iedereen.

4) Evalueer de invoering

- Er komt een projectteam dat de invoering van inclusief onderwijs nauwkeurig bijhoudt en de resultaten hiervan.

6.2 Antwoord op de onderzoeksvraag

Wat heeft mijn school, de leerkrachten, nodig om inclusief onderwijs mogelijk te maken?

Aller eerst is het belangrijk om de leerkrachten te informeren over inclusief onderwijs zodat zij een exact beeld hebben van wat het is. Voor goede invoering van inclusief onderwijs dient volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006) inclusief onderwijs ook breed gedragen te worden door het team. Om dit goed te doen, moeten zij dus weten wat het inhoud.

De visie van de school dient te worden aangepast, maar ook de visie van de leerkracht. Deze moet passen bij het gevoel dat 'iedereen welkom is op school, ongeacht speciale behoeften'.

Daarnaast hebben zij professionalisering nodig, zodat zij alle leerlingen kunnen begeleiden. Zij hebben ook het gevoel nodig dat er iets met hun expertise wordt gedaan. De professionalisering bestaat uit leren goed te kijken naar leerlingen.

Daarnaast dienen zij zich specifieke kennis, attitudes en vaardigheden die behoren tot inclusief onderwijs eigen te maken. Welke specifieke kennis, attitudes en vaardigheden dit zijn, dienen vanuit het startpunt van de leerkracht bekeken te worden. (Bolsenbroek, A e.a. (2006))

De leerkrachten hebben ook begeleiding nodig tijdens het proces om van smalle zorgschool naar brede zorgschool naar inclusieve school te gaan. Er dient regelmatig overlegt te worden met de leerkrachten om hen voor te bereiden op de leerlingen die eventueel in hun klas kunnen komen. Daarnaast is de begeleiding ook erg belangrijk om transparant te zijn naar de leerkrachten. Ze betrokken te houden bij het proces en gezamenlijk te werken aan de inclusieve gedachten, maar ook aan de inclusieve praktijk.

De leerkrachten van groep 1-2 lijken al verder te zijn met inclusief onderwijs dan de leerkrachten van groep 3-8. De leerkrachten zouden bij elkaar kunnen kijken als

oriëntatie om van elkaar te leren. De leerkrachten van groep 3-8 hebben dus ook een verandering van onderwijsstijl nodig om inclusief onderwijs mogelijk te maken.

6.3 Conclusies

- Leerkrachten zien inclusief onderwijs in de nabije toekomst niet als een optie.
- Uit het onderzoek is gebleken dat wij al veel doen rondom inclusief onderwijs vooral het creëren van een inclusieve cultuur en het maken van inclusief beleid scoren hoog.
- Veel punten behorende tot inclusief onderwijs worden al gezien, maar nog niet altijd, ze zijn dus nog niet geïntegreerd in ons onderwijs.
- Het is gebleken dat de leerkrachten nog te weinig kennis hebben over inclusief onderwijs en meer informatie en kennis nodig hebben over dit onderwerp.
- Er wordt anders over inclusief onderwijs gedacht in de groep leerkrachten uit groep 1-2 dan bij de groep leerkrachten in de groep 3-8.
- Nog niet iedereen is welkom op onze school en dit behoort wel bij de uitgangspunten van inclusief onderwijs.
- Inclusief onderwijs leeft nog niet bij alle leerkrachten en is hierdoor ook geen streefdoel.

Hoofdstuk 7 Evaluatie

In dit hoofdstuk reflecteer ik op de onderzoeksresultaten. Ik beschrijf de belangrijkste conclusies en hoe deze uitkomsten kunnen bijdragen aan het verdere verloop van het onderwerp.

Daarnaast beschrijf ik in dit hoofdstuk een evaluatie van het onderzoek en wat het onderzoek voor mij als onderzoeker heeft betekend.

7.1 Reflectie op onderzoeksresultaten

De belangrijkste conclusie van mijn onderzoek is dat de leerkrachten op mijn school inclusief onderwijs niet als optie zien voor de nabije toekomst. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat zij te weinig kennis hebben over het onderwerp of dat het nog te ver weg staat van de huidige onderwijspraktijk en we eerst passend onderwijs volledig moeten integreren. Toch is het onderzoek niet voor niets geweest. Ik zie namelijk wel mogelijkheden op mijn school voor inclusief onderwijs in de toekomst op lange termijn. De meeste leerkrachten geven aan dat wij op dit moment een smalle zorgschool zijn en dat zij in de nabije toekomst de mogelijkheid zien om te groeien naar een brede zorgschool. Daarnaast is uit het onderzoek gebleken dat er al redelijk wat gedaan wordt op het gebied van inclusief onderwijs. Als passend onderwijs eerst wordt ingevoerd en we van een smalle school naar een brede school gaan, zou over een aantal jaar nog eens onderzocht kunnen worden of inclusief onderwijs tegen die tijd wel een optie is voor onze school. Tegen die tijd hebben de leerkrachten meer kennis over inclusief onderwijs en meer ervaring met kinderen met speciale behoeften. Het lijkt mij tevens enorm interessant om in een vervolg onderzoek te onderzoeken hoe het komt dat de leerkrachten van groep 1-2 verder zijn met inclusief onderwijs dan de leerkrachten van groep 3-8. Het lijkt mij interessant om uit te zoeken of dit samenhangt met de onderwijsstijl bij de kleuters en of de school misschien zijn onderwijsstijl zou moeten aanpassen.

Mochten we op deze school over een aantal jaar aan de slag gaan met inclusief onderwijs dan is het nodig voor een aantal leerkrachten om hun visie aan te passen. Het idee dat iedereen welkom is wordt namelijk op dit moment in het team nog niet breed gedragen.

Een deel van de leerkrachten lijkt open te staan voor inclusief onderwijs. Dit had ik wel verwacht aangezien wij een zeer gemêleerde populatie hebben en leerkrachten al diverse kinderen met speciale behoeften in de klas hebben gehad. De mentaliteit van ‘het zo lang mogelijk binnen houden’ van leerlingen met speciale behoeften heerst bij ons op school erg sterk. Uit het onderzoek is gebleken dat de sfeer die wij op school creëren en het beleid dat er wordt geschreven hier ook gehoor aan geeft. Deze manier van sfeer creëren en beleid schrijven passen goed bij de inclusieve gedachten.

De uitkomst van het onderzoek is vooral voor mijn school belangrijk. Zelfs nu inclusief onderwijs in de nabije toekomst niet haalbaar blijkt voor onze school, kunnen de verkregen gegevens wel worden gebruikt voor de invoering van de 1-zorgroute. Er is een duidelijk beeld van wat de leerkrachten vinden dat we al doen en wat een streefdoel zou kunnen zijn, namelijk van smalle zorgschool naar brede zorgschool en de daarbij behorende vereisten. Omdat in kaart is gebracht wat we al doen en wat we soms wel, soms niet doen, kunnen we tijdens de invoering van passend onderwijs deze onderwerpen verder uitdiepen zodat de dingen die we al doen beter worden of vaker voor komen. Daarnaast kunnen we ons ook gaan richten op de dingen die we nog niet doen en wat maakt dat we die dingen niet doen. Zo hoeven we bij de invoering van passend onderwijs en de stap van smalle zorgschool naar brede zorgschool geen kostbare tijd te verliezen aan dingen die we al doen. Het onderzoek is een duidelijke nulmeting waaruit een antwoord is gekomen over wat we al doen en waar we nog aan zouden kunnen werken.

Het onderzoek kan interessant zijn voor scholen die een start willen maken met de invoering van inclusief onderwijs. In hoofdstuk 2 theoretische onderbouwing wordt een duidelijk beeld gegeven van het verschil tussen passend onderwijs en inclusief onderwijs. Dit kan helpen bij het verduidelijken van begrippen. Daarnaast is het voor scholen misschien interessant om te weten dat ik verschil zie tussen de leerkrachten van kleuterbouw en de leerkrachten van groep 3-8. Zij zouden dus van het begin af aan kunnen kijken naar de veranderingen in de huidige onderwijsstijl. Daarnaast is het voor scholen misschien wel interessant om te weten dat er een mogelijkheid bestaat dat de leerkrachten aangeven dat zij meer zien in een brede zorgschool. Het bereiken van de eisen die bij een brede zorgschool horen zouden als tussenstap kunnen fungeren.

Voor andere onderzoekers levert mijn onderzoek op dat ook al lijkt je onderzoek richting het gewenste antwoord te gaan, het een wending kan nemen die je niet verwacht. Ik verwachtte toen ik de vragenlijsten terug kreeg dat er een groot draagvlak was voor inclusief onderwijs, omdat er veel positief geantwoord werd, maar uiteindelijk kozen de meeste voor een brede zorgschool. Dus het antwoord hoeft niet te zijn wat je gedurende het onderzoek verwacht.

7.2 Evaluatie van het onderzoek

Ik ben dit onderzoek gestart vanuit mijn eigen interesse voor passend onderwijs en inclusief onderwijs. In het dagelijks leven kwam ik regelmatig mensen tegen die vanwege hun speciale behoeften anders behandeld worden, maar niet in de positieve zin. Mensen die zelfs soms buitengesloten worden. Sinds de start van mijn onderzoek is mijn passie voor inclusief onderwijs alleen maar groter geworden. Gedurende het onderzoek en nog steeds loop ik tegen veel weerstand aan van verschillende mensen. Zij vinden dat mensen met speciale behoeften niet thuis horen op een reguliere basisschool omdat daar de kennis niet zit en zij vinden dat mensen met speciale behoeften daarom beter af zijn op aparte scholen. Ik denk nog steeds en eigenlijk nog sterker dan voordat ik aan het onderzoek begon, dat inclusie is wat onze maatschappij nodig heeft, zodat iedereen met verschillen leert omgaan en hopelijk elkaar dan meer gaat accepteren. Dat mensen en vooral leerkrachten angstig zijn voor inclusief onderwijs begrijp ik wel. Ze moeten hun visie en denken veranderen. Dit kan voor sommige mensen moeilijk zijn, maar ik denk ook dat als de meeste zich verdiepen in inclusief onderwijs er positiever tegenover gaan staan. Hier ligt een taak voor mij, namelijk het informeren van leerkrachten, ze aan het denken zetten over hun mogelijkheden en hun vaardigheden en ze laten zien dat inclusie niet iets is om bang voor te zijn, maar iets moois is.

Dit is de tweede keer dat ik een onderzoek doe. De eerste keer was voor mijn opleiding tot remedial teacher en toen moest ik me richten op één leerling. Deze keer moest ik een hele groep leerkrachten onderzoeken. Ik heb ervaren dat mensen niet zomaar mee werken aan een onderzoek. Ze willen eerst weten waar het voor is en of er goed met de gegevens om wordt gegaan. Ik heb ook ervaren dat je soms mensen achterna moet zitten voor je je onderzoeksgegevens hebt. Veel leerkrachten hebben het al druk en vergeten dan om iets in te vullen of te antwoorden. Ik heb ook ervaren

dat als je deze leerkrachten dan alsnog om hulp vraagt zij meteen aan de slag gaan. Mijn ervaring is dus dat als je te maken hebt met een groep bestaand uit meer dan één persoon je meer moeite moet doen om je data te verzamelen en je rekening moet houden met de agenda van anderen.

Gedurende het onderzoek heb ik kennis gekregen over hoe een onderzoek uit te voeren. Ik heb tijdens het onderzoek gebruik gemaakt van Harinck, F. (2007). Uit dit boek heb ik veel informatie verkregen over hoe een goed onderzoek tot stand komt en hoe je een goed onderzoek uitvoert. De gelezen informatie over hoe een onderzoek uit te voeren heb ik kunnen toepassen tijdens het onderzoek. De onderzoeksmethodologie heb ik aangepast op advies van Harinck, F. (2007). Daarnaast heb ik de verkregen data kunnen analyseren door de uit Harinck, F. (2007) verkregen kennis toe te passen.

De kennis en ervaring in de praktijk hebben mij als persoon een meer onderzoekende houding gegeven. Ik was al nieuwsgierig, maar ik kan nu naast een individueel onderzoek zoals ik geleerd heb bij de opleiding remedial teacher, ook een grotere onderzoeksgroep onderzoeken. Ik wil in de toekomst van deze kennis en ervaring vaker gebruik maken in mijn rol als intern begeleider, maar ook als leerkracht en teamlid.

7.3 Aanbevelingen vervolgonderzoekers

Mijn aanbevelingen zijn:

- Doe nog een meting als het team al wat verder in de 1-zorgroute zit en zij meer kennis hebben van inclusief onderwijs, maar ook van de diverse problematiek die zij kunnen tegen komen.
- Streef er eerst naar een brede zorgschool te worden en maak daarna de stap naar een inclusieve school.
- Zorg ervoor dat het onderwerp breed gedragen wordt of gaat worden.
- Spreek personen persoonlijk aan, vraag ze of ze je kunnen helpen.
- Probeer zo veel mogelijk mensen te bereiken.
- Probeer transparant te zijn naar je onderzoeksgroep
- Laat blijken dat je geen dubbele agenda hebt en dat je hun privacy respecteert.

- Wees niet te vrijblijvend in de keus of zij iets voor je willen invullen, maar zorg ervoor dat iedereen je vragenlijst, enquête, etc. invult.

Literatuurlijst

Boeken:

Boerman, R. (2008), *Ethische uitgangspunten bij praktijk onderzoek*, Tilburg: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Leer- en Onderzoekslijn

Bolsenbroek, Anouk, Houten van, Douwe, Nossin, Mario. (2006), *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*, Amersfoort: Drukkerij Wilco

Booth, Tony & Ainscow, Mel, (2000) *Index voor inclusie, Werken aan leren en participeren op school*, Tilburg: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Clijsen, Arjan (2007) *Handreiking 1-zorgroute voor leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs, planmatig omgaan met verschillen* Logistiek Centrum Onderwijs

Franke, Rob (2008). *Passend inclusief onderwijs: doen.* (blz. 9,10,13) Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Grooff, Trix (2009) *Samen leren samen leven ...inclusief onderwijs, één school voor elk kind*, Enschede: PrintPartners Ipskamp B.V.

Harinck, F. (2007), *Basisprincipes Praktijkonderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Jepma, IJ. (2003) *De schoolloopbaan van Risicoleerlingen in het primair Onderwijs.* Academisch proefschrift. Amsterdam: ICO

Meijer, dr. W. (2009) *Leerkrachten begeleiden bij passend onderwijs*, Amersfoort: Wilco

Paalman, Ingrid & Kool, Annemarie, *Hart voor leren! Passend onderwijs in de klas*, Amersfoort: Drukkerij Wilco

Sardes IVO Profileren en indiceren (2010) Schoolprofielen en speciale onderwijszorg
aangereikt op 12-01-2011 Tilburg: Fontys OSO Intern begeleider

Internet:

Marant, (2011), 1-zorgroute, binnen gehaald 8-5-2011, van
<http://www.marant.nl/primair-onderwijs/management-organisatie/passend-onderwijs/1-zorgroute/>

OCW, (2010, 10-3), Passend onderwijs, binnen gehaald 29-01-2011, van
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs>

UNESCO, (1994), Salamanca Verklaring, binnengehaald 30-01-2011, van:
<http://www.inclusievescholen.nl/>

Bijlage I: ⁴ De Salamanca Verklaring

De Salamanca Verklaring van de UNESCO verklaart dat:

- ieder kind een fundamenteel recht heeft op onderwijs en in staat moet worden gesteld een acceptabel niveau van leren te bereiken en op peil te houden;
- ieder kind unieke eigenschappen, interesses, mogelijkheden en leerbehoeften heeft;
- opleidingen moeten worden ontworpen en onderwijsprogramma's ingevoerd, die rekening houden met deze eigenschappen en leerbehoeften;
- allen met speciale onderwijsbehoeften toegang moeten hebben tot reguliere scholen welke hen opnemen in een kindgericht pedagogisch klimaat dat in staat is aan hun behoeften tegemoet te komen;
- reguliere scholen met deze inclusieve inslag het meest effectief zijn in het bestrijden van discriminerende opvattingen, in het creëren van een open gemeenschap, in het bouwen aan een inclusieve maatschappij en het bereiken van onderwijs voor iedereen. Bovendien voorzien zij in effectief onderwijs voor de meerderheid (zonder speciale behoeften) en verbeteren zij de doelmatigheid van het gehele onderwijssysteem.

De Verklaring roept regeringen met klem op om:

- de hoogste politieke en budgettaire prioriteit te geven aan het verbeteren van het onderwijssysteem, zodat men in staat is alle kinderen, ongeacht hun individuele verschillen of moeilijkheden, op te nemen;

⁴ UNESCO, (1994), Salamanca Verklaring, binnengehaald 30-01-2011, van: <http://www.inclusieverscholen.nl/>

- wettelijk of beleidsmatig het principe van inclusief onderwijs aan te nemen, waarbij alle leerlingen in reguliere scholen worden geplaatst, tenzij er dringende redenen zijn om dat niet te doen;
- voorbeeldprojecten te ontwikkelen in samenwerking met plaatselijke onderwijsbesturen in alle gemeenten en uitwisselingsprogramma's voor leerkrachten te introduceren met landen die meer ervaring hebben met inclusieve scholen;
- gedecentraliseerde en op participatie gerichte mechanismen in te richten voor het plannen, monitoren en evalueren van onderwijskundige voorzieningen voor kinderen en volwassenen met speciale onderwijsbehoeften;
- de deelname van ouders, gemeenschappen en organisaties van gehandicapten te bevorderen en te faciliteren waar het gaat om beleidsvormingsprocessen betreffende voorzieningen voor speciale onderwijsbehoeften;
- meer inspanning te leveren bij vroegtijdige herkenning en interventiestrategieën, net als bij vrijwillige aspecten van inclusief onderwijs;
- te verzekeren dat, in het licht van systematische verandering, opleidingsprogramma's voor leerkrachten, zowel initieel als waar het nascholing betreft, gericht zijn op het tegemoet komen aan speciale onderwijsbehoeften in reguliere scholen.

Vertaling: H.G.Groeneweg

Bijlage II: Voor- en nadelen inclusief onderwijs

Nadelen volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006):

- Kinderen die extra zorg nodig hebben komen te kort op een reguliere school.
- Er ontstaat een te grote belasting en een gebrek aan expertise van reguliere scholen.
- Er ontstaat een angst voor verminderde schoolprestaties van kinderen zonder beperking.
- Kinderen met een beperking kunnen niet goed genoeg communiceren met andere kinderen om goed met hen te kunnen samenleven op een reguliere school.

Voordelen volgens Bolsenbroek, A. e.a. (2006):

- De kwaliteit van leven en van samen leven wordt verbeterd.
- Men leert omgaan met verschillen in sekse, leeftijd, ras, politieke overtuiging, levensbeschouwing, klasse, etniciteit en het al dan niet hebben van een speciale behoeften.
- Leerlingen met een beperking die naar een reguliere school gaan, presteren beter dan hun lotgenoten in het speciaal onderwijs. Ze worden meer gestimuleerd en zijn succesvoller. (Rebekah McCullough)
- Leerlingen met een beperking hebben in het regulier onderwijs meer vrienden. (Rebekah McCullough)
- De kans op betaald werk en diploma's is groter. (Rebekah McCullough)
- Ze bleken meer zelfvertrouwen te krijgen. (Rebekah McCullough)
- De verwachtingen die door henzelf of anderen aan hen gesteld worden bleken hoger. (Rebekah McCullough)
- Kinderen zonder een beperking blijven op hetzelfde niveau presteren of zelfs op een hoger niveau. Dit komt door het doel van inclusief onderwijs namelijk het leervermogen voor alle kinderen optimaliseren.
- Inclusief onderwijs bereidt ook leerlingen zonder beperking op een positievere en vanzelfsprekender manier voor op het functioneren in een samenleving.
- Het vermogen tot communicatie en het probleem oplossend vermogen van kinderen die inclusief onderwijs volgen is hoger dan dat van kinderen die dit niet volgen.

Voordelen volgens Grooff, Drs. T (2009):

- Voor kinderen met een handicap is het voordeel dat ze onvoorwaardelijk worden geaccepteerd. Iedereen ziet dat het niet erg is als je niet aan de norm voldoet, dat je gewaardeerd wordt , ook als je anders bent. Ook als je niet goed kan praten , te druk bent, kwijlt of in een rolstoel zit, mag je toch naar de school waar ook je broers en zussen heengaan en je krijgt les op grond van je mogelijkheden. Je staat niet buiten de kleine kosmos van je gezin, je straat, je wijk. Je hoort erbij. Ook kinderen met een onzichtbare afwijkende eigenschap zien dit en durven zich eerder te laten zien.
- Alle kinderen krijgen onderwijs dat is aangepast aan hun leerstijl.
- Leerproblemen worden sneller herkend, omdat er een kans is dat de leerkracht ze al eens is tegen gekomen.
- Kinderen zonder handicap leren omgaan met gehandicapten.
- Alle leerlingen krijgen de kans hun sociale vaardigheden dieper te ontwikkelen.
- Kinderen met een handicap krijgen veel meer kansen relaties te ontwikkelen met anderen.
- De cognitieve prestaties van kinderen met leerproblemen zijn hoger. Jepma, IJ. (2003)

Bijlage III: Schoolprofielen en speciale onderwijszorg

Bron: Sardes IVO Profileren en indiceren 2010

De netwerkschool

De netwerkschool gaat er van uit dat in principe alle leerlingen binnen de methode blijven. De groepsleerkrachten zijn niet echt ingesteld op het onderwijzen van zorgleerlingen, anders hadden ze wel voor het speciaal (basis)onderwijs gekozen. De netwerkschool biedt alleen een basisniveau van speciale onderwijszorg. Voor leerlingen met complexe onderwijsbehoeften wordt al snel beroep gedaan op speciale scholen en zorginstellingen. Het resultaat hiervan is dat de school voor maximaal een kwart van alle zorgleerlingen (0-25%) adequate speciale onderwijszorg in huis heeft.

	De netwerkschool
Onderwijsconcept: Leerlijnen & pedagogisch-/ en didactisch aanbod	De klassikale leerlijnen zijn uitgangspunten. Alle leerlingen krijgen op dezelfde tijd het-zelfde aanbod. Er is sprake van niveaudifferentiatie.
Ondersteuning speciale onderwijsbehoeften	School komt voor '0-25%' tegemoet aan de hulpvragen.
Expertise in team	RT of IB heeft kennis van meest voorkomende speciale onderwijsbehoeften.
Leerlingen met Speciale onderwijszorg behoeften	Er is nauwe samenwerking met SBO. Bij complexe problemen wordt overplaatsing SBO aangevraagd.
Leerlingen met 'expertise' onderwijszorgbehoeften: REC 2,3,4	Leerlingen met een visueel, motorische- of auditieve beperking of leerlingen met gedrags- of psychiatrische problematiek worden direct aangemeld bij REC's.
Ruimtelijke omgeving	Het onderwijs vindt grotendeels

	plaats in 1 leslokaal en soms in 1-1 ondersteuning.
Samenwerking met andere instanties	Er zijn netwerken om speciale zorgleerlingen snel over te plaatsen.

De smalle zorgschool

Deze school wil er in principe zijn voor alle leerlingen in het dorp of de wijk. Daartoe worden de nodige aanpassingen in didactiek en pedagogiek toegepast. Wanneer de onderwijsbehoeften van zorgleerlingen complexer worden, zijn ze echter beter af op een speciale school, waar meer gespecialiseerd hulp kan worden gegeven. Het resultaat is dat deze scholen ongeveer een kwart tot de helft van alle zorgleerlingen (25-50%) passend onderwijszorg kunnen bieden.

	De smalle zorgschool
Onderwijsconcept: Leerlijnen & pedagogisch-/ en didactisch aanbod	De klassikale leerlijnen zijn uitgangspunten. Er is sprake van niveaudifferentiatie en er zijn onderwijsmiddelen die tegemoet komen aan specifieke pedagogisch-/didactische behoeften.
Ondersteuning speciale onderwijsbehoeften	School komt voor 25-50% tegemoet aan de hulpvragen.
Expertise in team	IB en/of RT hebben kennis van meest voorkomende speciale onderwijsbehoeften. Een deel van het team ontwikkelt ook specifieke expertise.
Leerlingen met Speciale onderwijszorg behoeften	Er is nauwe samenwerking met SBO. De intentie is, om met AB de leerlingen op de basisschool te houden.
Leerlingen met 'expertise'	Leerlingen uit REC's worden in

onderwijszorgbehoeften: REC 2,3,4	principe doorverwezen. School ontwikkelt op specifieke doelgroepen expertise: b.v. ASS., motoriek
Ruimtelijke omgeving	Het onderwijs vindt grotendeels plaats in 1 leslokaal en er is een grote mate van 1-1 ondersteuning.
Samenwerking met andere instanties	Er is nauwe samenwerking met SBO-AB. Enige toegankelijkheid voor REC-leerlingen.

De brede zorgschool

De brede zorgschool kan vanuit overtuiging vele zorgleerlingen met uiteenlopende onderwijsbehoeften (leer- gedrag- zintuigelijke ondersteuningsbehoeften) aan. Er worden voortdurend teaminspanningen geleverd om de speciale onderwijszorg up to date te houden. Er is substantiele formatie om groepsleraren met zorgleerlingen bij te staan. Een deel van de leraren is getraind in het omgaan met leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Alleen bij uitzonderlijke onderwijsbehoeften van zorgleerlingen loopt de school tegen haar grenzen aan. Resultaat: de school is in staat om de helft tot driekwart van alle zorgleerlingen (50-75%) passende speciale onderwijszorg te bieden.

	De brede zorgschool
Onderwijsconcept: Leerlijnen & pedagogisch-/ en didactisch aanbod	Naast de klassikale leerlijnen zijn er aparte programma's voor leerlingen met specifieke behoeften. Er zijn 2 paar handen in de klas, door oa aanvullende begeleiding van geïndiceerde leerlingen voor een groot deel van de dag.
Ondersteuning speciale onderwijsbehoeften	School komt voor 50-75% tegemoet aan de hulpvragen.
Expertise in team	Naast IB heeft een groot deel van het

	team expertise ontwikkeld op het gebied van specifieke ondersteuningsbehoeften voor zorgleerlingen.
Leerlingen met Speciale onderwijszorg behoeften	Er is intensieve samenwerking met AB uit SBO en vanuit REC's, met het doel om de doelgroep te verbreden in de basisschool.
Leerlingen met 'expertise' onderwijszorgbehoeften: REC 2,3,4	Leerlingen met een REC-indicatie worden toegelaten, mits de expertise op dat gebied reeds ontwikkeld is binnen de school en plaatsing hier beter is.
Ruimtelijke omgeving	Naast het klaslokaal zijn er extra ruimtelijke voorzieningen voor preteaching, trainingen en specialisten (logo., fysio, e.a.)
Samenwerking met andere instanties	Nauwe samenwerking met AB, SBO en REC. Grote mate van toegankelijkheid op basisschool.

De inclusieve school

De inclusieve school is er in principe voor alle leerlingen. Uitsluitend in hoogst uitzonderlijke gevallen worden leerlingen verwezen. Ieder teamlid gelooft in het concept van de inclusieve school en ziet het als haar opdracht om alle leerlingen het beste onderwijs en de beste zorg te bieden in de breedste zin van het woord. De school voelt ook een zorgplicht jegens de ouders. De inclusieve school staat bekend om de rijke speciale onderwijszorg die zij samen met andere relevante onderwijsinstellingen biedt. De speciale onderwijszorg is een integraal onderdeel van de schoolorganisaties en geïnternaliseerd in de pedagogische-didactische benadering van de teamleden. Het resultaat is dat de school driekwart tot alle zorgleerlingen (75-100%) passende speciale onderwijszorg kan bieden.

	De inclusieve school
Onderwijsconcept: Leerlijnen & pedagogisch-/ en didactisch aanbod	Er is sprake van leeraanbod dat afstemt op de diversiteit van leerlingen in een groep. Er is sprake van ver gaande differentiatie en ontwikkeling van speciale programma's.
Ondersteuning speciale onderwijsbehoeften	School komt voor 75-100% tegemoet aan de hulpvragen.
Expertise in team	In een team is er sprake van de basisleerkracht en zijn er een aantal experts op school, die met elkaar het gehele aanbod en zorg managen en uitvoeren.
Leerlingen met Speciale onderwijszorg behoeften	Leerlingen met SBO-indicatie blijven op de basisschool. De experts (nu AB) geven voor een aantal uren per week speciale programma's.
Leerlingen met 'expertise' onderwijszorgbehoeften: REC 2,3,4	Leerlingen met een REC indicatie blijven in principe op de basisschool. De experts (nu AB) geven voor een aantal dagdelen per week speciale programma's of werken in co-teaching met de leerkrachten.
Ruimtelijke omgeving	De omgeving is aangepast aan speciale bewegingsbehoeften, speciale verzorging en speciale leerbehoeften; brede school.
Samenwerking met andere instanties	Er is sprake van intensieve samenwerking met: SBO, REC's therapieën en zorginstanties.

Bijlage IV: Lege vragenlijst 'index voor inclusie'

Vragenlijst 1 indicatoren

Inclusief onderwijs betekent dat:

“Alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond, dezelfde scholen bezoeken, in heterogene groepen functioneren en het curriculum volgen, dat afgestemd is op hun eigen mogelijkheden. Leerlingen leren van en met elkaar als ze samen leren en samen worden onderwezen in dezelfde leer- en leefgemeenschap. Ze ontwikkelen zich zo tot volwaardige burgers met een actieve deelname in de maatschappij.”

Om je mening te geven kun je een X in het vakje zetten dat volgens jou het meest van toepassing is.

Het vraagteken tussen ja en nee wil zeggen soms wel, soms niet.

De kolom meer informatie nodig wil zeggen dat je het op dit moment niet weet en hier meer informatie over nodig hebt wil je hierop een goed antwoord kunnen geven.

Dimensie A Creëren van inclusieve CULTUUR	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
A1.1 Iedereen is van harte welkom.				
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.				
A1.3 Personeel werkt samen.				
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.				
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.				
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.				
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.				
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.				
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.				
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.				
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.				
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.				
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.				

Dimensie B Maken van inclusief BELEID	Ja	?	Nee	Meer informatie
--	----	---	-----	-----------------

				nodig.
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.				
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.				
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.				
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.				
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.				
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.				
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.				
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.				
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.				
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.				
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.				
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.				
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.				
B.2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.				
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen				

Dimensie C Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.				
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.				
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.				
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.				
C1.5 Leerlingen leren samen.				
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.				
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.				
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.				
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.				
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.				
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.				

C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.				
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.				
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.				
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.				
C 2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.				

Wat vind jij dat we al doen richting inclusief onderwijs?

.....

.....

.....

Bijlage V: Ingevulde index voor inclusie per leerkracht

Leerkracht 1

Dimensie A				
Creëren van inclusieve CULTUUR	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig
A1.1 Iedereen is van harte welkom.	1			
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.	1			
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.		1		
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.			1	
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.	1			
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.	1			
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	11	1	1	0
Dimensie B				
Maken van inclusief BELEID	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.	1			
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.	1			
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.	1			
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.	1			
B2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	1			
B2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	1			
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.	1			
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.	1			
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.	1			
B2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.	1			
B2.9 Pesten wordt teruggedrongen	1			
Controle	15	0	0	0
Dimensie C				
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.	1			
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	1			
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.	1			
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.			1	
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.			1	
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.			1	
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.			1	
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.	1			
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.	1			
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.	1			
C2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.	1			
Controle	12	0	4	0

Leerkracht 2

Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Creëren van inclusieve CULTUUR				
A1.1 Iedereen is van harte welkom.		1		
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.		1		
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.	1			
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.		1		
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.		1		
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.			1	
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	8	4	1	0
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Maken van inclusief BELEID				
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.			1	
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.		1		
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.	1			
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.		1		
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.		1		
B2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.				1
B2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.		1		
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.	1			
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.		1		
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.		1		
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.		1		
B2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.				1
B2.9 Pesten wordt teruggedrongen		1		
Controle	4	8	1	2
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK				
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.	1			
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.				1
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.			1	
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.			1	
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.	1			
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.			1	
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.	1			
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.		1		
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.		1		
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.		1		
C2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.				1
Controle	8	3	3	2

Leerkracht 3

Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig
Creëren van inclusieve CULTUUR				
A1.1 Iedereen is van harte welkom.		1		
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.		1		
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.		1		
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.	1			
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.		1		
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.		1		
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.				1
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.		1		
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.		1		
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	5	7	0	1
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig
Maken van inclusief BELEID				
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.				1
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.		1		
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.			1	
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.		1		
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.		1		
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.		1		
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.				1
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.				1
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.		1		
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.		1		
B.2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.		1		
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen		1		
Controle	3	8	1	3
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK				
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.		1		
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.	1			
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.		1		
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.		1		
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.		1		
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.				1
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.			1	
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.		1		
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.			1	
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.		1		
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.				1
C 2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.				1
Controle	5	6	2	3

Leerkracht 4

Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Creëren van inclusieve CULTUUR				
A1.1 Iedereen is van harte welkom.				1
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.	1			
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.		1		
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.				1
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.			1	
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.		1		
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.		1		
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.				1
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	6	3	1	3
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Maken van inclusief BELEID				
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.		1		
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.				1
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.				1
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.	1			
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.		1		
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.		1		
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.				1
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.				1
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.		1		
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.				1
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.		1		
B.2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.	1			
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen		1		
Controle	4	6	0	5
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK				
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.				1
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.	1			
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.			1	
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.				1
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.			1	
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.			1	
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.				1
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.		1		
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.			1	
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.				1
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.				1
C 2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.				1
Controle	5	1	4	6

Leerkracht 5

Dimensie A				
Creëren van inclusieve CULTUUR	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
A1.1 Iedereen is van harte welkom.				1
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.	1			
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.				1
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.	1			
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.	1			
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.				1
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	10	0	0	3
Dimensie B				
Maken van inclusief BELEID	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.				1
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.	1			
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.	1			
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.		1		
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	1			
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.		1		
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.				1
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.				1
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.				1
B 2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.				1
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen	1			
Controle	8	2	0	5
Dimensie C				
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.		1		
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.		1		
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	1			
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.	1			
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.	1			
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.		1		
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.			1	
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.		1		
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.	1			
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.	1			
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.	1			
C 2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.	1			
Controle	11	4	1	0

Leerkracht 6

Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Creëren van inclusieve CULTUUR				
A1.1 Iedereen is van harte welkom.	1			
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.	1			
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.	1			
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.		1		
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.		1		
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.		1		
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	10	3	0	0
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Maken van inclusief BELEID				
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.	1			
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.	1			
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.	1			
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.	1			
B2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	1			
B2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	1			
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.	1			
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.		1		
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.	1			
B2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.	1			
B2.9 Pesten wordt teruggedrongen	1			
Controle	14	1	0	0
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK				
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.		1		
C1.5 Leerlingen leren samen.	1			
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	1			
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.	1			
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.			1	
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.		1		
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.		1		
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.	1			
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.	1			
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.	1			
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.		1		
C2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.	1			
Controle	11	4	1	0

Leerkracht 7

Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Creëren van inclusieve CULTUUR				
A1.1 Iedereen is van harte welkom.	1			
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.		1		
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.		1		
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.		1		
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.			1	
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.		1		
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.	1			
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.		1		
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	7	5	1	0
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Maken van inclusief BELEID				
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.		1		
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.	1			
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.	1			
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.		1		
B2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	1			
B2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	1			
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.		1		
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.				1
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.		1		
B2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.	1			
B2.9 Pesten wordt teruggedrongen.	1			
Controle	10	4	0	1
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK				
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.		1		
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.		1		
C1.5 Leerlingen leren samen.		1		
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	1			
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.		1		
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.				1
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.		1		
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.		1		
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.		1		
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.		1		
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.		1		
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.		1		
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.			1	
C2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.			1	
Controle	3	10	2	1

Leerkracht 8

Dimensie A				
Creëren van inclusieve CULTUUR	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
A1.1 Iedereen is van harte welkom.			1	
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.		1		
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.		1		
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.		1		
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.	1			
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.			1	
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.		1		
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.		1		
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	6	5	2	0
Dimensie B				
Maken van inclusief BELEID	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.		1		
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.		1		
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.		1		
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.		1		
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.			1	
B.2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.		1		
B.2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	1			
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.			1	
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.		1		
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.		1		
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.				1
B.2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.		1		
B.2.9 Pesten wordt teruggedrongen		1		
Controle	3	9	2	1
Dimensie C				
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.		1		
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.			1	
C1.5 Leerlingen leren samen.			1	
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.		1		
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.		1		
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.				1
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.			1	
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.	1			
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.		1		
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.		1		
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.		1		
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.		1		
C.2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.		1		
Controle	4	8	3	1

Leerkracht 9

Dimensie A				
Creëren van inclusieve CULTUUR	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
A1.1 Iedereen is van harte welkom.	1			
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.		1		
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.	1			
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.		1		
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.		1		
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.			1	
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.	1			
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	9	3	1	0
Dimensie B				
Maken van inclusief BELEID	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.	1			
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.		1		
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.				1
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.	1			
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	1			
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	1			
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.	1			
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.	1			
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.	1			
B 2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.		1		
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen		1		
Controle	11	3	0	1
Dimensie C				
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.		1		
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	1			
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.	1			
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.	1			
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.	1			
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.			1	
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulpbron bij het leren en onderwijzen.	1			
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.			1	
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.	1			
C2.4 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.	1			
C 2.5 Hulpbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.	1			
Controle	13	1	2	0

Leerkracht 10

Dimensie A	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Creëren van inclusieve CULTUUR				
A1.1 Iedereen is van harte welkom.			1	
A1.2 Leerlingen helpen elkaar.	1			
A1.3 Personeel werkt samen.	1			
A1.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect.	1			
A1.5 Er is partnerschap tussen personeel en ouders/verzorgers.	1			
A1.6 Personeel en bestuurders werken goed samen.		1		
A1.7 De plaatselijke gemeenschap wordt betrokken bij de school.	1			
A2.1 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan de leerlingen.				1
A2.2 Personeel, bestuurders, leerlingen en ouders/verzorgers delen de inclusiegedachte.		1		
A2.3 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd.		1		
A2.4 Personeel en leerlingen behandelen elkaar als mens en ook als 'persoon met een bepaalde rol of functie'.	1			
A2.5 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken.	1			
A2.6 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken.	1			
Controle	8	3	1	1
Dimensie B	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Maken van inclusief BELEID				
B1.1 Benoemingen en promoties van personeel gebeuren eerlijk.		1		
B1.2 Ieder nieuw personeelslid wordt geholpen om zich thuis te voelen in school.	1			
B1.3 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten.			1	
B1.4 De school zorgt er voor dat de gebouwen fysiek toegankelijk zijn voor iedereen.		1		
B1.5 Iedere nieuwe leerling wordt geholpen om zich thuis te voelen in de school.	1			
B1.6 De school organiseert haar groepen op zo'n manier dat iedere leerling gewaardeerd wordt.	1			
B 2.1 Alle vormen van ondersteuning worden gecoördineerd.	1			
B 2.2 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen hen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen.	1			
B2.3 Beleid op het gebied van onderwijsbehoeften is een inclusief beleid.		1		
B2.4 Mogelijkheden, regelingen en afspraken om deelname aan regulier onderwijs te bevorderen worden gebruikt om de barrières bij leren en participeren te verlagen.	1			
B2.5 Ondersteuning voor leerlingen die Nederlands leren als tweede taal en de interne begeleiding worden op elkaar afgestemd.	1			
B2.6 Er is ondersteunend beleid voor leerlingen met moeilijk interpreteerbaar gedrag gekoppeld aan de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het beleid rond interne begeleiding.		1		
B2.7 De druk om leerlingen om disciplinaire redenen van school te sturen neemt af.		1		
B 2.8 Barrières om aanwezig te zijn op school worden kleiner.		1		
B 2.9 Pesten wordt teruggedrongen		1		
Controle	7	7	1	0
Dimensie C	Ja	?	Nee	Meer informatie nodig.
Ontwikkelen van inclusieve PRAKTIJK				
C1.1 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten.	1			
C1.2 Lessen stimuleren de participatie van alle leerlingen.	1			
C1.3 Lessen ontwikkelen begrip voor verschillen.	1			
C1.4 Leerlingen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces.	1			
C1.5 Leerlingen leren samen.	1			
C1.6 Beoordeling draagt bij tot de prestaties van alle leerlingen.	1			
C1.7 Discipline in de klas is gebaseerd op wederzijds respect.	1			
C1.8 Leraren plannen, geven les en evalueren in partnerschap.	1			
C1.9 Klassenassistenten ondersteunen het leren en participeren van alle leerlingen.	1			
C1.10 Huiswerk draagt bij aan het leerproces van iedereen.	1			
C1.11 Alle leerlingen nemen deel aan activiteiten buiten de klas.		1		
C2.1 Verschillen tussen leerlingen worden gebruikt als hulbron bij het leren en onderwijzen.	1			
C2.2 De expertise van het personeel wordt ten volle benut.		1		
C2.3 Het personeel ontwikkelt hulbronnen om het leren en participeren te ondersteunen.	1			
C2.4 Hulbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt.		1		
C 2.5 Hulbronnen van de school worden eerlijk verdeeld ter ondersteuning van inclusie.		1		
Controle	12	4	0	0